

Leven van Jezus 7B
Openbaring aan Johannes

Hoofdstuk 12-22

Voorwoord

Dit is het tweede deel (7B) van de cursus over het boek Openbaring.

We gaan verder met Openbaring 12. En tot en met hoofdstuk 22 blijft het spannend en worden we meegesleept met alles wat Johannes ziet en hoort.

Overigens geldt voor dit deel hetzelfde als voor deel 1. Daarom is het handig om af en toe de inleidende artikelen van het eerste deel (7A) er nog eens bij te pakken. Dat geeft misschien wat meer houvast en overzicht.

En voor nu: gordels om, want de reis zal duizelingwekkend zijn!

Veel zegen en plezier met deel 2.

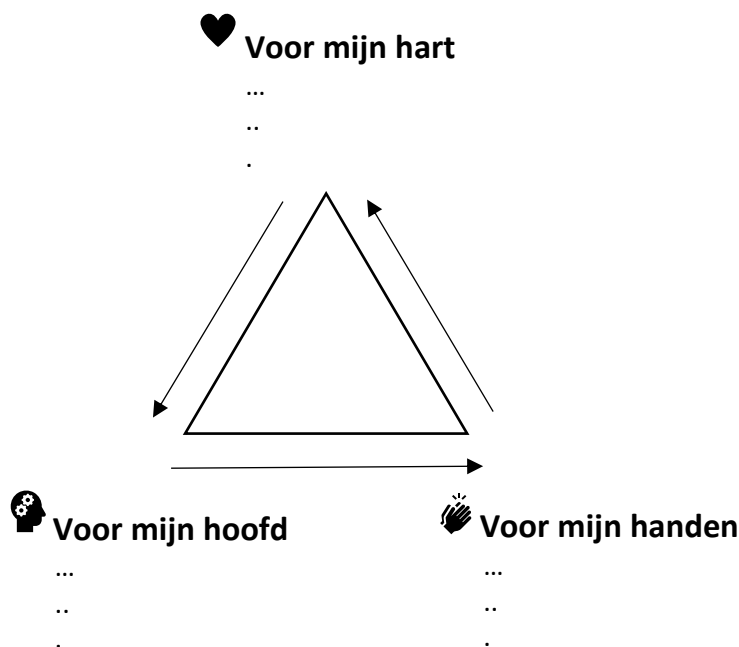
Henno Smit, Amsterdam – Osdorp,

augustus – oktober 2022

Les 7/8 – Openbaring 12-14: van beesten en het lam.

De Bijbel zegt:

In deze les kijken we wat de geschiedenis drijft. Een blik achter de schermen.

Wegwijzer naar de bedoeling van deze les:

Belangrijke passages uit het Oude Testament om deze hoofdstukken te begrijpen zijn: Psalm 2, Daniël 3 en 7 en Jesaja 63.

Openbaring 11:15-19 brengt ons bij het eind van de geschiedenis. Maar in hoofdstuk 12 begint Johannes weer helemaal bij het begin van de wereldgeschiedenis. Dit herinnert ons eraan dat Openbaring niet als een rechttoe rechtaan verhaal leest met een begin, midden en een einde, maar dat het gelezen wil worden als een symfonie: de hoofdstukken gebeuren tegelijkertijd en geven ons telkens een nieuwe kijk op hetzelfde wereldtoneel.

Nu het einde is aangekondigd, krijgen we van Johannes een nieuwe blik achter de schermen van de geschiedenis. Nu Openbaring 11 ons zo heeft verontrust, moeten we weten wie en wat daarachter zit. Waar komt die vijandschap tegen de kerk (11:2.9-10) vandaan en wie is dat beestachtige monster dat de kerk gaat afslachten? Goede vragen, en dat we met het einde in zicht hier nu zo uitgebreid bij stil gaan staan werkt voor de lezer opnieuw als een vertraging: het einde is daar, maar eerst nog dit! Wie is er nog verbaasd dat we nu al 2000 jaar na Christus onderweg zijn? Er is zoveel dat gebeurd is, zoveel dat gebeurt en zoveel dat nog gebeuren moet...

Openbaring 12 neemt ons in vogelvlucht mee langs de achterkant van de wereldgeschiedenis. Symboliek, dat weten we nu intussen wel. De vrouw staat voor het volk van God: Israël¹. Uit haar zal de Zoon van God, de redder geboren worden. De duivel, hier gezien als een

¹ Sommigen denken ook aan Eva, zie Genesis 3:15 en Openbaring 12:17.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

bloeddorstige draak (12:9)², met een groot demonisch leger (een derde van alle engelen, 12:3.9), probeert met alle mogelijke middelen Gods redder uit te schakelen.³ Maar tevergeefs (12:5). De vrouw (inmiddels beeld voor de kerk) krijgt het zwaar te verduren, maar geniet 1260 dagen⁴ (12:6.14, vergelijk 11:3! en 12:17) bescherming van God⁵. Wie zit er dus achter het kwaad in deze wereld? Wie maakt de kerk het leven zuur?

We zien ook dat de duivel uit de hemel wordt gegooid. Hij heeft alle hemelse grond onder zijn poten verloren omdat Jezus met zijn bloed aan elke schuld en aanklacht een einde heeft gemaakt (12:11). Toch is er nog een grote oorlog nodig om hem uit de hemel te verwijderen.⁶ Zijn macht is groot (12:3). Maar wat God wil gebeurt!

In **Openbaring 13** maken we kennis met twee van de grootste en gevaarlijkste handlangers van de draak. Het eerste beest uit de zee (volkenwereld⁷) staat voor goddeloze regimes en/of kwaadaardige staten die gaan voor eigen macht en glorie⁸. Het beest uit de aarde staat voor de propaganda en ideologie, zo je wil *fake news* en 'alternatieve feiten', die goddeloze regimes ondersteunt en mogelijk maakt.⁹

² Vergelijk Johannes 8:44.

³ Merk op dat de evangeliën vertellen dat Jezus extreem veel met demonische tegenstand te maken heeft gehad. Ze komen op hem af als kwaadaardige vliegen op de stroop.

⁴ Zie voor dit getal les 5.

⁵ Vergelijk 12:14 met Exodus 19:4.

⁶ Dit kan bevreemding wekken. Maar zo raar is het niet. Liegen en bedriegen is Satans natuur (12:9). Hij houdt de waarheid in leugen en bedrog ten onder (Johannes 8:44). Zodoende ontkent hij eenvoudigweg de kracht van het bloed van Jezus. Hij gelooft het niet en wil het ook niet geloven. Daarom is keiharde dwang, ja oorlog, nodig om hem van zijn nu illegale plek in de hemel te krijgen.

⁷ 17:15.

⁸ Het beest komt uit Daniël 7 aanlopen en verenigt de vier dieren uit dat hoofdstuk in zichzelf en is zo op te vatten als 'de ziel' van deze koninkrijken of kwaadaardige regimes (Daniël 7:23). Politici waarschuwen in het najaar van 2022 voor "de opkomst van autocratische regimes zonder respect voor de internationale rechtsorde" (Algemeen Dagblad, 05-09-2022).

Wat moeten we maken van de details van het eerste monster? Het heeft veel trekken van de draak, vergelijk 12:3 met **13:1**: het is zijn evenbeeld en staat in zijn dienst (**13:2**). Het lijdt geen twijfel dat voor Johannes het Romeinse Rijk de belichaming (een van de koppen) van het beest is. De uitleg van de koppen, horens en kronen (zie ook 17:9-18) is moeilijk en uitleggers spreken elkaar tegen. Het meest waarschijnlijk vind ik de uitleg die de 7 koppen als het totaal (het getal 7) van alle wereldrijken neemt. De koppen zouden dus kunnen staan voor afzonderlijke rijken door de geschiedenis heen (manifestaties of verschijningen (reïncarnaties) van een en hetzelfde beest). De horens staan voor grote (10: het kan niet op, perfect) kracht en de kronen weer voor andere kleinere koningen (ook 10: wat zijn het er veel, het beest krijgt alle steun). Wat **13:3** beschrijft zou kunnen duiden op de politieke en militaire chaos van het drie- of vier keizerjaar (69 na Christus), waarin verschillende would-be-keizers met hun legers elkaar bevochten. Een formidabele crisis in het Romeinse Rijk. Maar deze identificatie is bepaald niet zeker. Andere uitleggers zien de gewonde kop (het rijk van 13:3) liever terugkomen en herleven in 17:8.11 als de laatste manifestatie van het beest in het rijk van de antichrist (zie voor deze figuur ook 1 Johannes 2:18.22; 4:3; 2 Johannes 1:7; ook 2 Tessalonicenzen 2 hoort hierbij). De driedubbele vermelding (**13:3 en 13:12.14**, opnieuw driedubbel vermeld in 17:8.11) van de miraculeuze wederopstanding van dit rijk laat zien hoe belangrijk dit feit is. Deze duivelse imitatie van de opstanding Jezus is in ieder geval de reden waarom de hele wereld (goedschiks of kwaadschiks) voor de avances van dit rijk valt. Misschien dat we pas goed begrijpen waarover het hier gaat, wanneer het daadwerkelijk (weer) gebeurt.

⁹ Verderop (16:13; 19:20) de "valse profeet" genoemd.

Waar het tweede monster (een wolf in lamskleren, **13:11**; hij doet zich voor als het lam: veel ideologieën hebben messiaanse trekken) zich mee bezig houdt is propaganda die God imiteert (vuur uit de hemel, vergelijk Elia: 1 Koningen 18 en 2 Koningen 1; Mozes en Aäron werden ook nagedaan: Exodus 7:11.22) en naar de kroon steekt (beeldendienst: satanische oppositie tegen God, vergelijk Exodus 20:4-6; 32-34; Jeremia 10; Daniël 3. Het merkteken (vergelijk (?)) in het negatieve de Jodenster waarmee de Nazi's Joden stempelden, 13:16-17) is een protest tegen en 'verbetering/overbieding' van Gods zegel (7:3; 9,4; 14:1)).

Vergeet hier overigens opnieuw niet dat we lezen in een symbolisch boek. We zullen telkens de verleiding moet weerstaan een en ander al te letterlijk te nemen, zoals het getal van het beest (13:18) dat duidelijk een symbool wil zijn, in dit verband ten overvloede laat zien. Met andere woorden, het tweede beest haalt alles uit de kast om de mensen te verleiden en te misleiden (**13:14**) om zijn baas, het eerste beest, te aanbidden: propaganda over fantastische of onverklaarbare militaire successen (vuur uit de hemel), verafgoding van de staat en de partij, en repressie en staatsterreur (economische sancties en de doodstraf). Een en ander heeft uiteraard niets te maken met lockdowns of vaccinatiebeleid in de coronatijd (2020-2022), zoals complottheorieën met nota bene een beroep op Openbaring 13 ons wilden doen geloven. Immers, de coronamaatregelen waren niet uit op verheerlijking van 'het regime Rutte' of de Nederlandse staat noch gericht tegen God en Jezus maar tegen het coronavirus. We zullen anders en dieper moeten kijken, willen we de twee beesten in onze maatschappij aan het werk zien. Zie hiervoor ook de leeswijzer.

Wat het teken en getal van het beest betreft, de Bijbel in Gewone Taal vertaalt **13:17-18** als volgt: "Het teken was de naam van het eerste beest, of het getal dat je van zijn naam kunt maken. Het getal is 666. En nu moet je slim zijn. Want als je goed nadenkt, kun je uitrekenen wie ermee bedoeld wordt." Veel uitleggers zijn aan het rekenen geslagen en komen dan uit op keizer Nero (gespeld in het Grieks en geschreven met Hebreeuwse letters die ook een getalswaarde hebben, zoals bijvoorbeeld de Romeinse cijfers ook kunnen staan voor getallen). Maar deze uitkomst is niet onomstreden. Anderen komen uit bij keizer Domitianus of zelfs bij Hitler! Als je maar vernuftig genoeg bent, kan het getal je brengen waar jij wilt!

De naam Nero komt hier ook wel uit de lucht vallen (overigens niet voor die uitleggers die in de gewonde kop van 13:3 een legende over de wederkomst van Nero lezen). Nu is het niet uit te sluiten dat Johannes in 13:18 man en paard kan noemen (zoals hij dat ook doet in

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

Het kost weinig moeite (zie de leeswijzer in deel 7A) deze twee monsters in de geschiedenis van vroeger en nu aan te wijzen. Bedenk opnieuw dat Openbaring leest als een symfonie en niet als een doorlopend verhaal. Dit betekent hier dat de loop van de geschiedenis niet uitkomt bij twee concrete personen of organisaties (een regime met zijn ideologie) die we uitsluitend en alleen als de twee monsters moeten identificeren, maar dat de hele geschiedenis door steeds weer opnieuw monsters van dit soort hun vreselijke kop zullen opsteken (7 koppen!). Daar zorgt de draak wel voor. Het kenmerk en wat het beest vooral drijft is God lasteren en de eer van God voor zichzelf opeisen.¹⁰ Logisch dat hier vervolging van de kerk in meekomt.¹¹

Zo heeft Johannes de gordijnen van het wereldtoneel voor ons opengetrokken. We maken in Openbaring 12 en 13 kennis met wat 'van onderop' de geschiedenis drijft. God regeert vanuit de hemel, maar er zijn hier beneden kwaadaardige machten werkzaam die er alles aan doen om Gods plannen te dwarsbomen en zijn kerk te bestrijden op leven en dood (11:7; 13:7.15). Geen wonder dat 13:9-10 dan zo realistisch, onderkoeld bijna, gaat klinken. Het is zoals het is. Heb je het gehoord? Wees er dan klaar voor!

Van Openbaring 12 en 13 krijg je een knoop in je maag. Gelukkig volgt nu hoofdstuk 14! In **hoofdstuk 14** spreekt alles¹² van de overwinning¹³ van Jezus, het lam. Maar misschien word je als lezer anno nu wel opnieuw overdonderd en neergedrukt door het oordeel, de hel en dat enorme¹⁴ bloedbad, waar paarden¹⁵ tot aan hun teugels doorheen moeten waden... Maar we mogen de vreugde van dit hoofdstuk ook niet mislopen. Er wordt gezongen (14:3), want er zal eindelijk een einde komen aan de leugens en het bedrog en het kwaad van het beest¹⁶, wanneer God alles recht zal zetten (14:7). En heel veel mensen¹⁷ zullen zich gelukkig niet laten bedriegen door de misleiding van het beest en bij het lam en de Vader willen horen (14:1-5; vergelijk hoofdstuk 7). Maar kunnen we de vreugde hierover nog pakken in het aangezicht van zoveel bloedvergieten in 14:19-20?

hoofdstuk 2-3) en keizer Nero, onder wiens bewind Petrus en Paulus waarschijnlijk zijn vermoord, beschouwde als de verpersoonlijking van het kwaad en dé standaard voor de beestachtigheid van het beest. Maar dan rijst wel de vraag waarom Johannes hier voor de dode Nero en niet voor de levende en gehate Domitianus kiest, die niet veel beter acteerde dan Nero. Misschien is wel het grootste bezwaar tegen de identificatie van het getal met een historische persoon, dat als er eenmaal een naam is vastgesteld, het getal ook meteen aan die persoon vergeven is. Maar Johannes schrijft, als ik het goed begrijp, in Openbaring 13 over de hele wereldgeschiedenis (7 koppen). Dus kiezen andere uitleggers liever voor een symbolische uitleg: 666 zou dan staan voor het toppunt van menselijke macht (een 6 versterkt met 6 tientallen en 6 honderdtallen) die God wel naar de kroon steekt, maar toch nooit God (een 7 (777)) kan worden. Maar misschien moeten we, gezien alle verschil in uitleg, wel toegeven dat de wijsheid waar Johannes om vraagt, ons hier ontglipt is. Irenaeus (bisschop en kerkvader in de tweede eeuw) weet de oplossing al niet meer! Wellicht geldt voor 13:16-18 wel hetzelfde als wat we opmerkten bij 13:3: misschien dat we pas goed begrijpen waarover het hier gaat, wanneer het daadwerkelijk gebeurt. Merk nog op dat het getal wordt ingezet om economische sancties mogelijk te maken (13:16). Betekent dit dat het toppunt van menselijk kunnen zal worden ingezet om de wereld in een totalitaire en economische wurggreep te houden? Met de enorme technische ontwikkelingen (opmars van IT, smartphones, algoritmes ('Facebook weet meer van ons dan wijzelf') en de introductie van allerlei surveillancetechnieken (camera's, gezichtsherkenning)) kunnen we ons in ieder geval goede voorstelling maken van hoe 13:16-18 er in de praktijk uit zou kunnen zien, praktijken zoals die nu al in China op grote schaal worden toegepast om mensen te controleren. Maar voorzichtigheid blijft geboden. Toen de streepjescode zijn intrede deed, zagen sommigen hierin het teken van het beest... Daar komt bij dat het teken blijkbaar ook gaat dienen als een soort paspoort van wie het beest aanbidt. Dit wordt verderop in Openbaring (14:9.11; 16:2; 19:20; 20:4) steeds opnieuw gezegd. Hoe zou dat er in de praktijk kunnen uitzien? Toegangscodes op smartphones (opnieuw: denk niet aan iets als een CoronaCheck-app. Het teken van het beest is anti God, niet anti Corona) en betalingen alleen nog met je telefoon??? Het is ons nog niet geopenbaard...

¹⁰ Dit krijgt in de tekst grote nadruk en wordt keer op keer genoemd: 13:1.4.5.6.8. De vraag van vers 4 is het tegendeel van Jesaja 40:18 en Jeremia 10:6.10.

¹¹ 13:7.15. Dit alles doet mij denken aan regimes als van het huidige China en van Noord-Korea. De almachtige en alom aanwezige communistische partij die alleenrecht en -heerschappij claimt, de bijna goddelijke allure die hun leiders zich aanmeten en de vervolging van de kerk.

¹² Dat begint al in vers 1: het getal van het beest (een 6 versterkt met 6 tientallen en 6 honderdtallen) steekt maar schamel af bij de 144 duizendtallen waarmee het lam het wereldtoneel betreedt!

¹³ Johannes hint in 14:1 met de Sion op Psalm 2. Dat zet de toon voor het hele hoofdstuk!

¹⁴ 1600 stadie (14:20) is ongeveer 300 kilometer. Maar dit is opnieuw symboliek en dus niet letterlijk te nemen: 1600 = 40 x 40: heel veel, maar wel een vastgestelde hoeveelheid, niet meer en niet minder. God is in control. (40 is lang en door God bepaald: Mozes blijft 40 dagen op de berg (Exodus 24:18); Het volk Israël verblijft 40 jaar in de woestijn (Numeri 14:33-34); Elia loopt in 40 dagen naar de berg van God (1 Koningen 19:8)).

¹⁵ Waar komen die paarden opeens vandaan? Zie verder 19:11-21.

¹⁶ Vergelijk 13:14 met 14:5.

¹⁷ Op "de eerste opbrengst" van 144.000 volgt een ontelbare massa, zie 7:9.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

Deze passage en die over het lot van hen die gekozen hebben voor het beest (14:9-11) is net als de rest van het hoofdstuk opnieuw symbolisch en dus niet letterlijk op te vatten, al gaat het wel over de definitieve afrekening met de handlangers van het kwaad. Tom Wright¹⁸ merkt op dat wellicht alleen zij die onderdrukking en lijden aan den lijve hebben meegemaakt dit soort passages kunnen billijken. Maar toch leeft de roep om recht en eerlijkheid overal in onze maatschappij en komen mensen ook altijd weer met de vraag¹⁹ waarom God niet ingrijpt in het lijden van deze wereld als hij God is. Deze voortdurende vraag naar Gods ingrijpen en naar de zin van het lijden is een vraag om redding. We willen het lijden niet. We trekken het kwaad niet. We willen ervan verlost worden. Het antwoord op dit verlangen staat hier in Openbaring 14: God grijpt wel degelijk in. Dat doet hij weliswaar na eindeloos geduld (zie de vorige lessen) en op zijn tijd (14:7). Maar op zijn tijd komt de definitieve afrekening wel degelijk (14:20). Dit heet in 14:6-7 dan ook “een eeuwig evangelie”: Gods ingrijpen is goed nieuws waar de hele wereld naar blijft vragen!

Blijf eraan denken dat Openbaring als een symfonie gelezen wil worden. De hoop op Gods overwinning op wat kwade machten drijft mag in deze symfonie en bij ons (!) voortdurend de boventoon voeren. Christenen zijn mensen van de hoop. Wij mogen anders in het leven staan dan mensen zonder hoop.²⁰

Wij hebben misschien het idee dat God het probleem van het kwaad wel even kan en dus ook moet regelen. Alsof hij maar even met zijn vingers hoeft te knippen en het kwaad is de wereld uit. Maar het kruis leert ons al anders.²¹ En ook deze visioenen van Johannes willen ons voorbereiden op een zware strijd. God is weliswaar koning en superieur²² maar het kost desondanks veel om het kwaad de wereld uit te krijgen.²³ Zo ontzettend diep is het kwaad in mens en wereld binnengedrongen. We hebben te maken met demonische misleiding en verblinding.²⁴ En demonische haat en daad zijn niet ‘zomaar’ te stoppen. Deze blinde oppositie en vijandschap tegen God zal maar blijven doorgaan, totdat ze een halt wordt toegeroepen, aangepakt en afgevoerd. En dat zal niet vanzelf gaan. De overwinning zal bij zoveel tegenstand echt bevochten moeten worden (12:7-8). Het gaat hier helaas ook over mensen die zich willens en wetens door het kwaad hebben laten stempelen en van geen ophouden meer willen weten.²⁵ Dat zijn er veel (13:8). Maar ontelbaar veel meer (!) (7:9) zullen zich aan Gods kant scharen. Het beeld dat Johannes (of liever Jezus) hier (14:15-20) gebruikt van de oogst die actief (het gaat niet vanzelf; oogsten is zwaar werk) moet worden binnengehaald en van engelen die daarbij betrokken zijn, wordt in de Bijbel vaker gebruikt.²⁶

¹⁸ Zijn uitleg (met een beroep op 19:13 en opgeroepen door 14:20 in combinatie met Hebrëeën 13:11-14) dat het in 14:18-20 zou gaan over het bloed van Jezus dat hij zelf aan het kruis vergoot voor het kwaad van deze wereld is aanlokkelijk, maar lijkt toch onjuist. Het vuur van Gods oordeel (14:10.18) is vuur dat op de áárde wordt geworpen (8:5). En in 19:15-21 (uitwerking van 14:20) vertreedt Jezus niet zichzelf, zoals de Heer in Jesaja 63:6 ook de hem vijandige volken vertrapt. Er is iets als de woede van het lam (6:16), vergelijk Psalm 2.

¹⁹ Gods optreden is in Openbaring saillant genoeg dan ook antwoord op het gebed (de dringende vraag) van zijn mensen, zie 6:10; 8:3-5: in 14:18 komt de engel ook bij het altaar vandaan.

²⁰ Zie 1 Tessalonicenzen 4:3.

²¹ Ook een verhaal als van Jezus in Matteüs 13:24-30 laat zien dat een eenvoudige oplossing voor het probleem van het kwaad niet voorhanden is. Het kwaad is overal en nergens ingevlochten en moet overal uit ontvlochten worden. Dat vraagt zorgvuldigheid en tijd.

²² Zie 19:19-21; 2 Tessalonicenzen 2:8; vergelijk Lucas 7:1-10.

²³ Vergelijk 12:7-9.

²⁴ Zie 16:13-14.

²⁵ Vergelijk hiervoor Bijbelpassages als 2 Petrus 2. Juist de latere brieven als 1 en 2 Petrus, de drie brieven van Johannes, de brief van Judas en een brief als 2 Timoteüs geven ons veel te denken over de wereld waarin we leven. Heel verhelderend is in dit verband Johannes 3:14-21. Jezus is voor de hele wereld gekomen (3:16) en niet om mensen te veroordelen, integendeel (3:17)! Maar er zijn mensen die zich in ongeloof verschansen in de duisternis. Wie dat doet heeft het oordeel al over zichzelf afgeroepen (3:18-21).

²⁶ Matteüs 13:39-43; vergelijk 13:49-50. De tekst gebruikt woorden van Joël 3:13. Joël 3 maakt ook duidelijk dat het hier over een oordeel over de volken gaat en niet over het kruis van Jezus, zie noot 16. Ook maakt Joël 3 duidelijk, waarom het oordeel “buiten de stad” (14:20) wordt voltrokken. De stad Jeruzalem, beeld voor het volk van God, zal een veilige plek zijn (Joël 3:16-17).

De overwinning en zo moeilijke afrekening is alleen aan God. Het is dus niet aan ons over mensen te oordelen of over Gods oordeel over wie dan ook te speculeren.²⁷ Wel kunnen we met Johannes aandringen op trouw aan Jezus (14:12-13). Trouw en standvastigheid maken ons verantwoordelijk voor onszelf en laten ons ook niet vergeten om met liefde en respect het goede nieuws als goed nieuws (geen hel en verdoemenis!) te blijven brengen.²⁸ Blijft hier nog wel de vraag open hoe we in onze tijd het eeuwig evangelie van Gods oordeel (14:6-7, vanouds een onderdeel van het goede nieuws²⁹) zo kunnen brengen dat mensen het ook als goed nieuws kunnen horen en ontvangen. Hoewel mensen steeds opnieuw vragen naar Gods ingrijpen, blijft het eeuwig evangelie van Gods oordeel in onze cultuur een gevoelig punt.³⁰

Onderweg met Gods woord:

Lees en overweeg de Bijbelteksten van deze les. Deze vragen kunnen je helpen:

- Lees en herlees deze hoofdstukken over de achterkant van de wereldgeschiedenis. Laat de informatie uit de wegwijzer bij je bezinken. Als het teveel is, laat de noten dan voor wat ze zijn.
- Wat zegt je hart? Wat zegt je gevoel? Wat zegt je hoofd? Kun je het praktisch maken in je dagelijks leven? Waar voel je weerstand?

Je kunt hier en op de lege bladzijde hiernaast je antwoorden opschrijven of andere gedachten die de Bijbelteksten je geven:

²⁷ Vergelijk Lucas 13:23-30, waar Jezus ons wijst op onze eigen verantwoordelijkheid (13:24) en daarmee speculatie over anderen afwijst. Wel laat hij er geen misverstand over bestaan dat God veel mensen zal redden (13:29). Over niet oordelen, vergelijk Judas 9 en 2 Petrus 2:11 en natuurlijk Matteüs 7:1-5.

²⁸ Denk aan Openbaring 11 en aan teksten als 1 Petrus 3:13-17.

²⁹ Zie Psalm 96; 98; Jesaja 2:4; 11:3-4; 66:16; Matteüs 12:18-20; 25:31-46; Handelingen 10:42; 17:31; 24:25; 1 Korintiërs 3:13; 1 Thessalonicenzen 1:9-10; 2 Timoteüs 4:1; Hebreeën 6:2.

³⁰ Dat komt in onze cultuur in de eerste plaats omdat mensen allergisch zijn voor exclusiviteit en uitsluiting. Zie ook al de reactie op Paulus in Handelingen 17:31-32, vergelijk Handelingen 24:25. Maar goed beschouwd is het goede nieuws inclusief, voor alle mensen (Johannes 3:16-21; Romeinen 1:16-17). Zie ook noot 22 over Johannes 3.

In gesprek met elkaar:

Bijbellezen doe je niet alleen. De Bijbel zegt zelfs dat je alleen samen, dus alleen met elkaar goed kunt ontdekken wat God in de Bijbel zegt (Efeziërs 3:18). Daarom gaan we elke les ook met elkaar ontdekken wat de Bijbelteksten van de les ons willen zeggen.

In deze les een blik achter de schermen. Het licht gaat aan. De gordijnen gaan open...

- Welke vragen heb je nog?
- Wat wil je in het gesprek inbrengen?

Na het gesprek:

Wat wil je van het gesprek onthouden?

Wat ik meeneem

Neem na het gesprek de tijd om deze les voor jezelf af te maken. Je hebt niet voor niets in deze les tijd en aandacht geïnvesteerd. Lees de les en je antwoorden nog eens terug. Wat heeft het je opgeleverd? Wat neem je mee? Wat heeft de heilige Geest door deze les met je gedaan? En wat ga jij nu hiermee doen? Maak het voor jezelf zo concreet en praktisch mogelijk.

in mijn hart

Empty rectangular box with a dashed border for writing.

in mijn hoofd

Empty rectangular box with a dashed border for writing.

in mijn handen

Empty rectangular box with a dashed border for writing.

in mijn taak in Hart van Osdorp

Empty rectangular box with a dashed border for writing.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

(15:3-4; 16:5-7). Op een gegeven moment kan hij daarom niet anders meer dan op deze manier ingrijpen, omdat het kwaad en de mensen die daarvoor partij kiezen van geen ophouden willen weten! Mensen kunnen zich verschansen in de leugen en in de ban raken van bedrog en misleiding.⁶ De reactie op de 7 schalen is tot drie keer toe – het getal drie staat voor een superlatief: hartgrondig en hier dus onverbetelijk – een vijandige en diepe afkeer van God.⁷ We horen ook dat grote aantallen mensen onder aanvoering en demonische misleiding van de duivel en zijn twee handlangers zich verzamelen en samengroepen tegen God om hem nogmaals en alsnog te beoorlogen in een serieuze en laatste poging om hem te verslaan!⁸ Wij houden ons het recht voor om bij ervaren onrecht boos te worden. Maar als God boos wordt, fronsen wij de wenkbrauwen? Wright merkt terecht op dat als God niet zou ingrijpen we niet meer kunnen spreken van een liefhebbende en trouwe God die opkomt voor zijn schepping, die nu al zo lang door het kwaad onderdrukt wordt. Om met de psalmen te spreken: God vergeet zwakke en arme mensen niet, voor hen is er hoop.⁹

Opnieuw blijven we bedenken dat we symbolische taal lezen. Er komen geen 7 engelen, die op een gegeven moment 7 schalen met plagen uitgieten over de aarde. De 7 schalen betekenen dat God op zijn adequate wijze (7 = veelvoudig en compleet) in de hele (7 = totaal) wereldgeschiedenis ingrijpt en dat hij dat ook geregeld doet met woede over het onrecht en het kwaad.¹⁰

Overigens maken (maakten?) sommige christenen er de gewoonte van allerlei rampen te duiden als Gods oordeel over deze wereld. Hiermee maken zij zich niet populair. En dat is begrijpen. Verklaringen vanuit Gods oordeel klinken steevast afstandelijk en veroordelend, terwijl Gods ingrijpen in Openbaring 16 juist solidair en bevrijdend is bedoeld! Je mag zeggen dat de boodschap van deze hoofdstukken ook meer voor intern gebruik in de kerk is bedoeld. In elk geval komt ze in de wereld niet over.¹¹ Maar voor de wereld is ook primair het goede nieuws dat Jezus niet gekomen is om te veroordelen maar om te redden!¹² Hier komt bij dat wij niet de details van Gods boekrol¹³

⁶ Vergelijk Jesaja 28:15; Jeremia 8:4-6; 9:1-5 en zie 2 Korintiërs 4:4; 2 Timoteüs 2:25-26. Zie ook 22:11!

⁷ 16:9.11.21. Ondanks 11:13 een herhaling van 9:20-21.

⁸ 16:13-16. Vergelijk 19:19.

⁹ Psalm 9:19.

¹⁰ Lees ook 16:14.16 symbolisch. Er komt dus misschien wel geen grote veldslag bij Megiddo. In een hoofdstuk met uitsluitend symboliek is concrete topografie ook niet te verwachten. Hier wordt het onverbetelijke en gewetenloze en taaië kwaad aangewezen dat veel mensen zal meeslepen en dat van geen wijken en ophouden wil weten en dat God dus aan het einde van de geschiedenis slechts met harde hand kan en moet tegenkomen en stoppen. Een symbolische uitleg wil bepaald niet zeggen dat er in werkelijkheid niets zal gebeuren! Daarom denken sommige uitleggers met Joël 3 in de hand toch ook aan een heuse veldslag (zie 14:15-20 onder een ander beeld) bij Megiddo. Harmagedon, soms gespeld als Armageddon, is zoals 16:16 zegt Hebreeuws. Het betekent: de berg van Megiddo. Maar Megiddo ligt in Noord-Israël in een vlakte (?). Het is een gebied waar verschillende veldslagen zijn uitgevochten: een gebied van overwinning (Richteren 5), maar ook van nederlaag en verdriet: 2 Kronieken 35:20-25; Zacharia 12:11. Misschien dat 16:16 wil herinneren aan Zacharia 12 (12:9: de veldslag en 12:10, vergelijk Openbaring 1:7: het optreden van Jezus (zie ook Openbaring 19:11-21) en de spijt over de gemiste kansen om naar hem terug te keren (vergelijk 6:15-17 en teksten als Matteüs 13:42.50)).

¹¹ Zie noot 7.

¹² Zie Johannes 3:16-17.

¹³ Ik bedoel natuurlijk de boekrol van Openbaring 5.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

kennen en dus moeten oppassen aan Gods woede toe te schrijven wat wellicht van de duivel komt of door mensen zelf wordt veroorzaakt.¹⁴

We blijven bedenken dat Openbaring als een symfonie gehoord wil worden. Met de 7 zegels en de 7 ramshorens en de 7 offerschalen presenteert Johannes geen volgorde van de geschiedenis, maar zegels, ramshorens en schalen gebeuren tegelijkertijd en door elkaar heen, de hele geschiedenis door.¹⁵ Vandaar ook dat Openbaring 16 trekken heeft van Openbaring 8 en 9: er zijn altijd en overal allerlei soortgelijke rampen en plagen, zoals ook de geschiedenis laat zien.¹⁶ Duiden Openbaring 8-9 sommige rampen als Gods megafoon, Openbaring 16 zoekt bij andere catastrofes de oorzaak in Gods rechtvaardigheid en heilige woede.

Dit alles heeft ontegenzeggelijk iets vermoeiends. In hoofdstuk 9 lijkt het al niet meer erger te kunnen. Toch maakt hoofdstuk 16 het nog weer erger.¹⁷ Het gaat maar door. Er moet ook zoveel gebeuren (5:1) en Gods geduld is zo groot. Maar het einde komt steeds dichterbij (15:1). En dit einde is wel degelijk de ondergang van het kwaad en het einde van alle ellende die het kwaad met zich mee brengt. Waar het uiteindelijk op uitloopt wordt met de zevende schaal beschreven in 16:17-21. God laat de kwade systemen en machtscentra¹⁸ in deze wereld ten onder gaan en giet daarom de zevende schaal uit over de bron van alle ellende: de machten in de lucht.¹⁹ Het is dan eindelijk voorbij (16:17), het einde is daar! Opvallend is dat zelfs dan nog in het aangezicht van het einde mensen het opnemen tegen God.²⁰ Natuurlijk tevergeefs. Het hoe en wat van het definitieve einde wordt verder gezien in Openbaring 17-20.

Tenslotte, een belangrijk detail (dat geen detail is!) mag ons niet ontgaan en Johannes legt er in 16:15 dan ook nadrukkelijk de vinger bij. Uit de bek van de draak en zijn twee handlangers komen drie demonische leugengeesten die als kikkers links en rechts rondspringen over de wereld en alles hier op aarde met hun leugens en misleiding proberen te besmetten en om te draaien. Dit maken we dagelijks mee in de niet aflatende propaganda van totalitaire regimes. Maar we zien en horen het ook elke dag in de stroom van halve waarheden en hele leugens die in de media (*social media!*) over ons wordt uitgestort. Dit alles om de publieke opinie te beïnvloeden. Er zijn zelfs fabrieken van internet-trollen: mensen die van misleiding hun dagelijkse bezigheid maken. Blijf daarom wakker (16:15)! Niet voor niets leerde Jezus ons bidden: En breng ons niet in beproeving, maar red ons van het kwaad!²¹

Onderweg met Gods woord:

Lees en overweeg de Bijbelteksten van deze les. Deze vragen kunnen je helpen:

¹⁴ Zo is, denk ik, de huidige stikstof-, corona- en klimaatcrisis, om niet meer te noemen, aan ons mensen te wijten. Dit sluit natuurlijk niet uit dat God van deze omstandigheid gebruik maakt.

¹⁵ De hele wereldgeschiedenis is vanaf de eerste komst van Jezus te typeren als het einde van de tijd: Handelingen 2:17; 1 Korintiërs 10:11; Hebreëën 1:2; 1 Petrus 1:20; 4:17.

¹⁶ Deze hoofdstukken zijn verschillend, maar lijken op elkaar in die zin dat ze alle drie materiaal gebruiken uit het verhaal van de plagen van Egypte. Vergelijk 16:3-4 met 8:8-9; 16:10 met 8:12; 16:12 met 9:14-16.

¹⁷ Ging het in hoofdstuk 8 en 9 telkens over een derde van de aarde, de plagen van hoofdstuk 16 brengen wereldwijde verwoesting.

¹⁸ Alle steden, 16:19, worden verwoest. Met de grote stad en het grote Babylon (16:19) bedoelt Johannes Rome (zie 17:9, het oude Rome was op 7 heuvels gebouwd. Vergelijk 1 Petrus 5:13). Maar Johannes ziet deze stad als de moeder van alle machtscentra (hoofdsteden) van deze wereld (17:5): symboliek als rode draad (moeder) door de hele geschiedenis heen. Maar er komt een keer een definitief einde.

¹⁹ De zevende schaal wordt uitgegoten over de lucht, namelijk de plek waar demonen en het kwaad huishouden (Efeziërs 2:2; 6:12). Met andere woorden, hier zoekt God de hoofdkwartieren van het kwaad op om het te lijf te gaan en te vernietigen.

Let erop dat 16:17-21 (vergelijk 6:12-16) ook symbolische taal is voor wereldschokkende gebeurtenissen. Wereldschokkende gebeurtenissen dus. Hier over symboliek spreken maakt de realiteit niet minder erg.

²⁰ De illustratie dat mensen werkelijk van geen ophouden willen weten. Zie ook boven en noot 7, en vergelijk voor een soortgelijke geest het in noot 6 reeds geciteerde Jesaja 28:15-17 (inclusief in vers 17 de hagel van Openbaring 16:21).

²¹ Matteüs 6:13. En overweeg hierbij ook noot 20.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

- Kun jij na alle teksten en informatie van deze les en voorgaande lessen (zie noot 5) Gods woede begrijpen en zelfs waarderen? Kun je God om deze reden ook bezingen (15:3-4)?
- Begrijp je dat God de wereld wil redden en dat het niet aan gaat dat wij de wereld veroordelen?
- Wat doe je met die passage over de kikkers (16:13-15)?
- Deze hoofdstukken zijn geschreven om ons hoop te geven. Kun je de hoop grijpen?
- Wat zegt je hart? Wat zegt je gevoel? Wat zegt je hoofd? Kun je het praktisch maken in je dagelijks leven? Waar voel je weerstand?

Je kunt hier en op de lege bladzijde hiernaast je antwoorden opschrijven of andere gedachten die de Bijbelteksten je geven:

In gesprek met elkaar:

Bijbellezen doe je niet alleen. De Bijbel zegt zelfs dat je alleen samen, dus alleen met elkaar goed kunt ontdekken wat God in de Bijbel zegt (Efeziërs 3:18). Daarom gaan we elke les ook met elkaar ontdekken wat de Bijbelteksten van de les ons willen zeggen.

In deze les: Gods woede, verzet en overwinning.
Wat kun je daarmee?

- Welke vragen heb je nog?
- Wat wil je in het gesprek inbrengen?

Na het gesprek:

Wat wil je van het gesprek onthouden?

Wat ik meeneem

Neem na het gesprek de tijd om deze les voor jezelf af te maken. Je hebt niet voor niets in deze les tijd en aandacht geïnvesteerd. Lees de les en je antwoorden nog eens terug. Wat heeft het je opgeleverd? Wat neem je mee? Wat heeft de heilige Geest door deze les met je gedaan? En wat ga jij nu hiermee doen? Maak het voor jezelf zo concreet en praktisch mogelijk.

in mijn hart

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn hoofd

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn handen

Empty dashed-line box for reflection.

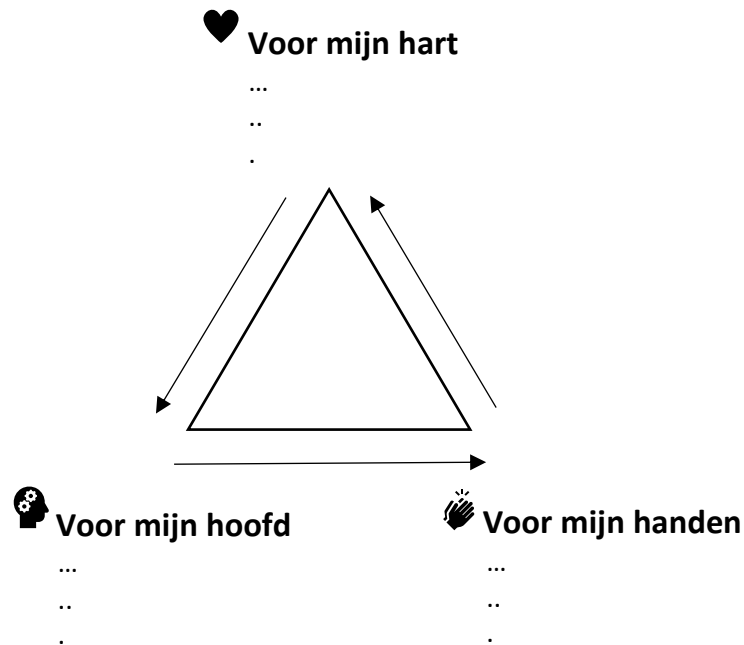
in mijn taak in Hart van Osdorp

Empty dashed-line box for reflection.

Les 10 – Openbaring 17-19: blitzkrieg¹ en bruiloft.

De Bijbel zegt:

In deze les het begin van het einde van het kwaad.

Wegwijzer naar de bedoeling van deze les:

Belangrijke passages uit het Oude Testament om deze hoofdstukken te begrijpen zijn: Jesaja 1 en 23 en 47, Jeremia 51 en Ezechiël 16 en 23 en 26-28.

Het einde is daar en wordt nu vanaf Openbaring 17 in etappes getoond tot en met hoofdstuk 20. Het valt op hoe uitgebreid dit gedeelte van het hele boek is. Het einde zal grondig zijn en alomvattend. Niets en niemand zal worden ontzien.

Eerst komt in **hoofdstuk 17** het einde van de machtscentra van deze wereld in beeld. Maar waar komt die vrouw en grote stad (17:18) hier opeens vandaan? Zij is in Openbaring nog nergens genoemd, behalve min of meer in het voorbijgaan in 14:8 en 16:19. Opeens blijken er dus niet drie (de draak en de twee beesten uit Openbaring 12 en 13) maar vier formidabele tegenstanders van God te zijn. Maar het lijkt wel alsof Johannes haar geen blik waardig keurt en alleen maar over haar kan spreken in één adem met haar ondergang. Zou dit te maken hebben met wat ze allemaal op haar geweten heeft (17:6; 18:24; 19:2)?

Als hoofdstuk 17 bij ons als lezers afkeer, weerszin en walging opwekt, heeft Johannes zijn doel bereikt (17:6). Wat we hier te zien krijgen is bedoeld als het klassieke voorbeeld (de gróte hoer, 17:1 en moeder, 17:5: er komen er nog meer) van de machtscentra/hoofdsteden van kwade en goddeloze regimes.² Wat het kwaad in de lucht (16:17) op de grond uitwerkt, wordt hier in alle

¹ Blitzkrieg is een Duits leenwoord in het Nederlands voor bliksemoorlog: een overrompelende actie met een snelle overwinning tot gevolg. Zie Openbaring 18:8.10.17.19; 19:21; 20:9.

² De vrouw zit in 17:3 op het beest uit Openbaring 13:1.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

afzichtelijkheid getoond: de hoer is beestachtig, bloeddorstig en wreed, immoreel, corrupt en ontzettend rijk (17:4; 18:12-14³.16) en ze krijgt niet genoeg van het uitmoorden van de leerlingen van Jezus (dronken, 17:6; 18:24; 19:2).⁴

Het mag ons niet ontgaan waar de benaming hoer vandaan komt. Bij de profeten⁵ wordt een stad tot een hoer, als ze een verleidelijk en goddeloos centrum wordt voor de volken om haar heen, een soort hub van macht(smisbruik)⁶ en winst(bejag)⁷. Dit gaat gepaard met een concentratie van onrecht, corruptie, geldzucht, zelfverrijking, uitbuiting en bloedvergieten en wordt door de profeten geestelijk geanalyseerd als afgoderij en overspel: ontrouw aan de Schepper.⁸

Het is opvallend hoeveel ruimte en aandacht de jammerklachten van de koningen op aarde, de handelaren en de zeelieden in **hoofdstuk 18** krijgen. Zij zien hun macht en winst in rook opgaan! We horen hier wel zeker onverholven kritiek op de ijdelheid van macht en rijkdom (in één uur tijd is alles weg, 18:10.17.19). Dit wordt nog eens versterkt door de brede uitstalling van spullen in 18:12-14. In hoeverre mogen wij ons in het rijke Westen met al onze welvaartscentra deze kritiek aantrekken? De handel van de stad wordt gelabeld als verleidende toverij (18:23)⁹. Wat zegt dit over ons die leven in een samenleving in de ban van materialisme en die consumeren tot haar handelsmerk en verdienmodel heeft gemaakt (18:4-5)?

Johannes identificeert de hoer in zijn tijd wel zeker met de stad Rome,¹⁰ voor hem de standaard van een goddeloos machtscentrum van een goddeloos rijk: een lokale concentratie¹¹ en belichaming van alles waarvoor het beest staat, het toppunt van slechtheid. Let erop dat de hoer haar macht ontleent aan het beest en dat de tien koningen hun macht en gezag weer overdragen aan het beest (twee keer in 17:13 en 17 benoemd en dus belangrijk). Het beest is de regisseur achter de schermen van dit kwaad. Maar het lam zal volgens Gods plan (17:17) met het beest en zijn bondgenoten afrekenen (17:14; 19:19-21).

Hoofdstuk 18 laat dus heel uitgebreid de val en het einde van de machtscentra van het beest horen. Horen, want alle reacties van 'betrokkenen' (18:9-19) vergroten het drama van het einde nog eens extra uit. Dit is ook de bedoeling van de verklaring van de engel van groot gezag (18:1-3) en van de symbolische actie van de sterke engel (18:21-24) en van de stem uit de hemel (18:4-8)¹².

³ In 18:13 expliciete kritiek op de slavernij!

⁴ Over de uitleg (de betekenis, 17:7) van Johannes in 17:7-18 wordt verschillende gedacht. Sommige uitleggers lezen ook dit als pure symboliek die staat voor machtscentra die ten ondergaan aan interne conflicten, oppositie en strijd. Anderen zien hierin liever een beschrijving van de opkomst van de antichrist. De gewonde kop van 13:3 zou hier dan terugkomen en herleven in 17:8.11 als werkelijk het toppunt en de allerlaatste (8 = meer dan de totaliteit van 7) manifestatie van het beest in het rijk van de antichrist (zie voor deze figuur ook 1 Johannes 2:18.22; 4:3; 2 Johannes 1:7; ook 2 Tessalonicenzen 2 hoort hierbij).

Het is wel opvallend dat de naam antichrist, die in de brieven van Johannes zo'n prominente rol speelt, in Openbaring nergens wordt genoemd. Een reden om te denken dat we de Johannes van Openbaring beter niet kunnen identificeren als de Johannes van het evangelie en de brieven van Johannes.

⁵ Zie met name Jesaja 1 (Jeruzalem) en 23 (Tyrus); Nahum 3:4 (Nineve); Ezechiël 16 (Jeruzalem) en 23 (Jeruzalem en Samaria).

⁶ Zie 17:2.15.18; 18:3.

⁷ Zie 17:4; 18:3.7 en 18:9-19.

⁸ Voor onrecht en uitbuiting, zie bijvoorbeeld Jesaja 1. Voor bloedvergieten, zie Nahum 3:1; Jesaja 1:15; Ezechiël 23:37.39.45. Ezechiël 16 en 23 benadrukken heel sterk de ontrouw jegens God en afgoderij: overspel met alles en iedereen. In de Bijbel wordt hebzucht ook als afgoderij gezien (Efeziërs 5:5) en geldzucht zelfs gelabeld als de wortel van alle kwaad (1 Timoteüs 6:7-10). Vergelijk wat Jezus zegt in Matteüs 6:19-34.

⁹ Vergelijk Nahum 3:4.

¹⁰ 17:9: het oude Rome was gebouwd op 7 heuvels.

¹¹ In Openbaring samengevat in 17:4.5 met gruwelijkheden en wandaden, in 18:4.5 met zonden en onrecht.

¹² Goed beschouwd praat die stem uit de hemel (van Jezus?) door tot en met vers 20.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

De vijfvoudige¹³ reactie uit de hemel in **hoofdstuk 19** (19:1-8) geeft vervolgens God alle eer. Daar is alle reden toe. Want God is rechtvaardig en maakt dat helemaal waar. Met al deze felicitaties barst het feest van Gods koningschap in de hemel los (19:6-7). Het is het feest (19:9) van de bruiloft van het lam en zijn bruid (19:7).¹⁴

Na dit uitvoerige verslag van de ondergang van de steden van het beest, moet het beest er zelf aan geloven, inclusief zijn handlanger ‘de valse profeet’¹⁵ (19:11-21). Zij moeten het afleggen tegen de ruiter op het witte paard¹⁶. Dit is niemand minder dan Jezus.¹⁷ En natuurlijk draagt hij de titel ‘Hoogste Heer en koning’¹⁸ (19:16, evenals 17:14)!

Opnieuw wordt de trouw en rechtvaardigheid van Jezus en van zijn strijd benadrukt (19:11). De vraag of de beschrijving van deze ‘eerlijke strijd’ symbolisch is of toch een heuse veldslag¹⁹, lijkt mij gezien alle symbolische taal in de context in het voordeel van de beeldspraak te moeten worden beslecht. Al eerder is opgemerkt dat beeldrijke taal de werkelijkheid waarnaar de beelden verwijzen bepaald niet zachter of vriendelijker hoeft te maken dan de letterlijke opvatting van een veldslag suggereert. Maar in elk geval zijn de twee beesten geen partij voor het lam! Met een enkel woord van hem is het al met hen gedaan.²⁰ Dit is de ineenstorting en het einde van alle kwaadaardige regimes in deze wereld.

Zoals hoofdstuk 19 vol is van symbolische taal, zo zullen we ook ‘de vuurpoel met brandende zwavel’ (19:20)²¹ wel als symboliek voor de hel moeten opvatten. Ook deze beeldspraak maakt de hel niet minder reëel of relevant. De symboliek van Openbaring wil immers niet de werkelijkheid vervagen, maar datgene waar geen woorden voor zijn alsnog in woorden en beelden proberen te vangen. De hel zullen we moeten begrijpen in het licht van wat we eerder vonden dat het kwaad zo in de ban is van zijn hartgrondige en diepe afkeer van God dat het hierin onverbidlijk en onverbeterlijk is. Dit zal nooit stoppen. Zelfs niet in de hel, ver weg van Gods nieuwe wereld. Er komt in de hel geen spijt. Er ontstaat daar geen ommekeer. Er zal daar geen zweem zijn verandering.²²

Blijft over dat Jezus overwint en voor zijn bruid feest maakt. Eindelijk is het zover. Na drie hoofdstukken waarin haat, wandaden en gruwelijkheden hun koppen omhoog steken tegen God en zijn gezalfde (Psalm 2) worden wij uitgenodigd voor het bruiloftsmaaltijd van het lam. Eindelijk!

Soms vragen mensen zich af hoe groot het feest nog kan worden in het besef hoe lang en diep de weg was naar dit feest toe. Met andere woorden, kan het in de hemel nog wel volop feest worden met de hel in het achterhoofd? Deze vraag heeft wel als antwoord de vijfvoudige instemming van 19:1-8 gekregen: mensen zijn het eens en gaan vierkant achter de eer en het recht en de rechtvaardigheid van God staan. Maar misschien mogen we hier ook wel denken aan het lam dat in de hemel staat als geslacht (5:6) en aan het verlangen en gebed van de

¹³ Een geweldige stem van een grote massa (19:1), opnieuw deze ‘ze’ (19:3), de vierentwintig oudsten en vier troon-engelen (19:4), een stem bij de troon (19:5) en een grote menigte (19:6). Vijf is een handvol, hier: een krachtige en veelzijdige reactie.

¹⁴ Bruid natuurlijk als tegenbeeld van de hoer uit hoofdstuk 17 en 18.

¹⁵ Het tweede beest uit Openbaring 13:11-18.

¹⁶ Zie 6:2.

¹⁷ Zijn verschijning (19:12.15) herinnert aan 1:14.16; zijn met bloed doordrenkte kleren aan 5:6; zijn naam ‘Woord van God’ aan Johannes 1:1 en de herdersstaf aan Psalm 2.

¹⁸ Letterlijk: Koning van de koningen en heer van de heren. Dit is een Hebreeuwse manier van zeggen en betekent: allerhoogste koning en Heer.

¹⁹ Zie hierover les 9, noot 10.

²⁰ Vergelijk 2 Tessalonicenzen 2:8.

²¹ Zie ook Openbaring 14:10-11; 20:10; 21:8.

²² Dit komt omdat God daar niet is, vergelijk 2 Korintiërs 7:10.

zielen aan de voet van het altaar (6:10). Hemelse blijdschap is wat anders dan onbekommerde en zalige onwetendheid.²³ Ook Jezus draagt voor altijd de littekens van het kruis...

Onderweg met Gods woord:

Lees en overweeg de Bijbelteksten van deze les. Deze vragen kunnen je helpen:

- In 17:2 en 18:3.23 gaat iedereen mee in het gedrag/cultuur van de hoofdsteden van deze wereld. Heeft Amsterdam trekken van dit soort hoofdsteden? In hoeverre laat jij je meeslepen in die cultuur van Amsterdam? Houd je genoeg kritische distantie (18:4) of is er geen verschil te ontdekken tussen jou en de gemiddelde Amsterdammer?
- Hoe kun je Openbaring 17:4-5 rijmen met bijvoorbeeld Jeremia 29:1-7?
- Kun je de roep om vergelding in 18:5-8 meemaken? Waarom wel/niet? Vergelijk 18:20.24 en 19:1-8 en 19:11!
- Heb jij al zin in jouw bruiloft met het lam? Bereid je je erop voor (19:8)?
- Ben jij trouwens uitgenodigd (19:9)? Hoe weet je dat?
- De hel (19:20) lijkt toch echt te bestaan. Begrijp je dat?
- Wat zegt je hart? Wat zegt je gevoel? Wat zegt je hoofd? Kun je het praktisch maken in je dagelijks leven? Waar voel je weerstand?

Je kunt hier en op de lege bladzijde hiernaast je antwoorden opschrijven of andere gedachten die de Bijbelteksten je geven:

²³ Misschien kunnen we hier ook denken aan Jesaja 66:24. In ieder geval spreekt hier een ander levensgevoel, beter: blikrichting, dan wat wellicht primair bij ons opkomt.

In gesprek met elkaar:

Bijbellezen doe je niet alleen. De Bijbel zegt zelfs dat je alleen samen, dus alleen met elkaar goed kunt ontdekken wat God in de Bijbel zegt (Efeziërs 3:18). Daarom gaan we elke les ook met elkaar ontdekken wat de Bijbelteksten van de les ons willen zeggen.

In deze les het begin van het einde van het kwaad.

- Welke vragen heb je nog?
- Wat wil je in het gesprek inbrengen?

Na het gesprek:

Wat wil je van het gesprek onthouden?

Wat ik meeneem

Neem na het gesprek de tijd om deze les voor jezelf af te maken. Je hebt niet voor niets in deze les tijd en aandacht geïnvesteerd. Lees de les en je antwoorden nog eens terug. Wat heeft het je opgeleverd? Wat neem je mee? Wat heeft de heilige Geest door deze les met je gedaan? En wat ga jij nu hiermee doen? Maak het voor jezelf zo concreet en praktisch mogelijk.

in mijn hart

Empty rectangular box with a dashed border for writing reflections on the heart.

in mijn hoofd

Empty rectangular box with a dashed border for writing reflections on the mind.

in mijn handen

Empty rectangular box with a dashed border for writing reflections on actions.

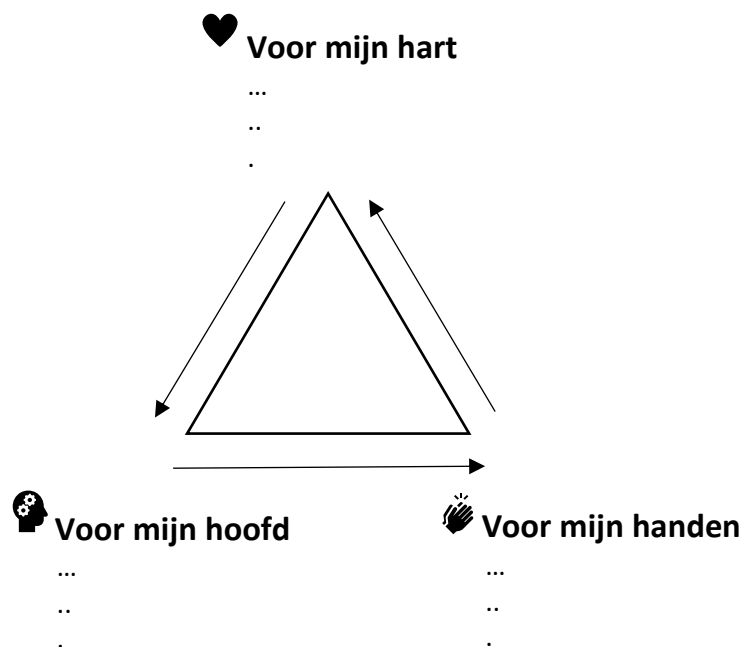
in mijn taak in Hart van Osdorp

Empty rectangular box with a dashed border for writing reflections on the local church's mission.

Les 11 – Openbaring 20: rehabilitatie en veroordeling.

De Bijbel zegt:

In de vorige les het begin van het einde van het kwaad, in deze les: het einde van het kwaad.

Wegwijzer naar de bedoeling van deze les:

Belangrijke passages uit het Oude Testament om dit hoofdstuk te begrijpen zijn: Ezechiël 37, 38 en 39.

Na de ondergang van de kwade machtscentra van de kwade regimes en hun bondgenoten (Openbaring 17-18), na de ineenstorting van de kwade regimes zelf en het einde van hun propaganda en bedrog (Openbaring 19), is het nu de beurt aan de duivel (Openbaring 20).¹

Het helpt ook hier weer te bedenken dat Openbaring gehoord wil worden als een symfonie. De hoofdstukken 17-20 spelen niet na elkaar, maar tegelijkertijd. Dit betekent ook dat 17:13-18 en 19:17-21 en 20:7-10 hetzelfde beschrijven. Ook 16:12-21 hoort hierbij. Dezelfde gebeurtenis wordt van vier verschillende kanten bekeken.²

Dit (het boek als symfonie en de vierdubbele beschrijving van een en dezelfde gebeurtenis) is ook de sleutel tot de moeilijke passage van **hoofdstuk 20:1-6** over de duizend jaren. De draak krijgt hier evenals in hoofdstuk 12 opnieuw aparte aandacht. Hij is immers de baas, de regisseur, de generaal, de bron en oorzaak van al het kwaad. Nu beslaat Openbaring 12 de hele wereldgeschiedenis. Dit laat zien dat het mogelijk is dat Openbaring 20 met de duizend jaren een venster op de hele geschiedenis wil openen en dat het dus niet gaat over een nieuwe en extra episode van precies duizend jaar tegen het einde van de wereld. Sterker nog, als het waar

¹ De volgorde van ondergang is dus omgekeerd aan de beschrijving van hun opkomst in Openbaring 12 en 13.

² In 16:13 worden dan ook alle drie genoemd - de draak, het beest en de valse profeet - die gelijktijdig de tegenstanders van God mobiliseren. En op Ezechiël 38-39 wordt in zowel 19:17-21 als in 20:8 gehint. Openbaring 19 en 20 tonen ons daarom twee kanten van dezelfde gebeurtenis, die in Ezechiël 38-39 wordt aangekondigd. Vergelijk ook de beschrijving van dezelfde gebeurtenis in 14:17-20.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

is – en daar lijkt het op³ – dat Openbaring 20:1-6 een nieuw en vierde venster opent op dezelfde periode die al driemaal eerder vanuit drie andere perspectieven is belicht, dan zijn ‘de duizend jaren’ niet een extra periode, maar een eigen en vierde gezichtspunt op dezelfde periode die in Openbaring 16-19 al driemaal aan de orde is geweest.

Toch hoort Openbaring 20 voor ons op het eerste gehoor wel als een verhaal over een nieuwe episode op of na het einde van de wereldgeschiedenis die na duizend jaar ruw dreigt te worden verstoord door een satanische aanval. Daarbij komt dat de duivel in die duizend jaar gevangen lijkt te zitten⁴ en niets kan doen. Dat lijkt dan toch niet te kunnen slaan op een periode ergens in de wereldtijd. Immers, vanaf het begin tot nu toe is Satan wel degelijk actief. Daarom denken veel mensen begrijpelijkerwijs aan een heuse periode van letterlijk duizend jaar in de toekomst waarin Jezus met de zijnen op aarde regeren zal.⁵

Toch bestaan tegen deze letterlijke lezing van Openbaring 20:1-6 grote bezwaren. Behalve wat hierboven al is aangevoerd, wijzen uitleggers ook op het volgende:

1) als de letterlijke lezing waar zou zijn, dan is het wel opvallend, ja erg vreemd dat Openbaring 20 werkelijk de enige keer in de hele Bijbel is, waar dit verhaal wordt verteld. Het is wel heel problematisch en riskant om op een unieke uitleg van slechts zes Bijbelverzen een complete toekomstverwachting te bouwen, die noch door Jezus in de evangeliën, noch door Paulus, noch in de apostolische brieven wordt geleerd.

2) Gezien een context met louter symboliek is het (opnieuw) niet waarschijnlijk dat we de duizend jaar hier opeens als een werkelijk en letterlijk getal (= 1000) moeten opvatten. Waarschijnlijker is dat duizend hier symbolisch staat voor een lange, duidelijke en vastgestelde periode.⁶

3) Er is sprake van ‘zielen’⁷ die met Christus regeren (20:4-5). Hieruit krijgen we eerder de indruk met een regeringsraad in de hemel te maken te hebben en niet met een regering en rijk op aarde.⁸

Gezien deze bezwaren proberen we 20:1-6 opnieuw te lezen. Wat staat er precies en hoe kunnen we het begrijpen?

Vers 1: Er komt opnieuw een engel uit de hemel. Hiermee begint een nieuw visioendeel of venster op de werkelijkheid.⁹

Vers 1-3: De engel heeft de duidelijke opdracht om de duivel op te sluiten voor duizend jaar. Er is (zie boven) veel voor te zeggen om deze arrestatie en het tijdvak van duizend jaar symbolisch op te vatten. In elk geval (symbolisch of niet) is het doel van de gevangenschap duidelijk: “opdat de volken niet meer door hem misleid zouden worden”. Het gaat dan ook meteen mis wanneer de duivel wordt losgelaten. Dan misleidt hij onmiddellijk de volken tot een algehele mobilisatie van alle kwaad tegen God en zijn kerk (20:7-9). Daar heeft hij ook maar weinig tijd (20:3) voor nodig. Maar zijn intenties en plannen zijn bekend.¹⁰ Daarom wordt hij aan handen en voeten gebonden, totdat hij op Gods bestemde tijd mag losgaan.¹¹

³ Nog een aanwijzing hiervoor is dat 19:21 (vergelijk 16:14: alle koningen op aarde) stelt dat alle tegenstanders van God worden verslagen en afgeslacht. Hoe zou Satan dan in 20:7-9 nog een geweldig leger kunnen mobiliseren? Deze moeilijkheid verdwijnt, als 20:7-9 vanuit een andere blikrichting hetzelfde beschrijft als 19:17-21.

⁴ In de onderaardse diepte. Niet de hel (daarvoor gebruikt Johannes een ander woord), maar een soort bewaarplaats voor boze geesten. Vergelijk 9:1.2.11; 11:7; 17:8.

⁵ En natuurlijk bestaan hierover dan weer allerlei verschillende opvattingen. Een overzicht hiervan voert voor nu te ver.

⁶ Veel langer dan de korte tijd uit 20:3. 10 = volmaakt en af: 10 x 10 x 10 is driedubbel volmaakt en af. Driemaal is scheepsrecht.

⁷ Vergelijk voor het onderscheid van ziel en lichaam wat Jezus zegt in Matteüs 10:28.

⁸ Vergelijk 6:9. In 6:10 stellen ze ook vragen. In 20:4 lijkt 6:9-10 verder te worden ingevuld als Gods regeringsraad met de messias.

⁹ Vergelijk 10:1 en 18:1.

¹⁰ Vergelijk 2 Korintiërs 2:11.

¹¹ De gevangenschap van de duivel voorkomt 20:8-9, zoals in 20:3 gezegd. Dit verklaart de betekenis en reikwijdte van 20:1-3.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

Zo wordt duidelijk wat de gevangenschap van de duivel betekent. Het ziet op een verhindering, gedurende ‘duizend jaar’, van zijn ultieme plannen. Dat hoeft dus nog niet te betekenen dat hij die duizend jaar niets meer kan of doet!¹² Het betekent in elk geval wel dat hij gedurende die lange tijd wordt tegengehouden om zijn grootste doel te organiseren en te bereiken.¹³

Vers 4: Johannes ziet tronen.¹⁴ Nu staan in Openbaring de troon van God en de tronen van de 24 leiders in de hemel en niet op de aarde.¹⁵ Het lijkt er daarom op dat vers 4 onze aandacht verplaatst van de gevangenis van de duivel (de onderaardse diepte) naar de hemel. Het is daarom niet vreemd dat we lezen over ‘zielen’ en niet eenvoudigweg over mensen. Het zijn de zielen van hen die vermoord zijn om hun geloof in Jezus, omdat ze¹⁶ weigerden bij het beest te horen. Aan hen¹⁷ wordt nu recht gedaan. Ze werden door het beest als priesters en koningen van Jezus (1:6; 5:10; vergelijk 1 Petrus 2:9) afgeserveerd en vermoord. Maar nu krijgen ze hun recht. Ze worden in het gelijk gesteld en gerehabiliteerd en als het ware gereanimeerd (“ze waren tot leven gekomen”) en hersteld in hun functie van koning en priester (20:6).

Als we hier nu zouden moeten denken aan een regeringsperiode met Jezus op aarde, dan is het op z’n minst opvallend dat dit vers de terugkeer van Jezus naar de aarde (de wederkomst uit Handelingen 1:11) niet vermeldt.¹⁸ We zouden dan, ondanks de introductie van de tronen aan het begin van vers 4 die onze aandacht (na het lezen van bijna het hele boek) bijna automatisch naar de hemel verlegt, impliciet en zonder verdere aanwijzing moeten begrijpen dat het hier niet over de hemel maar over de aarde gaat. Dat ligt niet voor de hand. Hier geldt de leesregel dat de meest eenvoudige lezing meestal de beste is, omdat de schrijver er niet van uitging dat de argeloze en onbevengene lezer van de tekst beschikt over de creativiteit en de redeneringen van sommige uitleggers. Regeren in de hemel en niet op aarde lijkt ook in overeenstemming met 6:9-10.¹⁹

Vers 5: Hier wordt tegenin gebracht dat vers 5a toch duidelijk spreekt over de andere²⁰ doden die niet tot leven komen. Klaarblijkelijk gaat het in vers 4 dus over doden die wel opstaan, zoals Johannes met de uitdrukking “eerste opstanding” ook uitdrukkelijk zegt. Veel uitleggers voelen zich door deze zegswijze daarom toch naar de aarde getrokken, omdat het woord opstanding nu eenmaal sterk doet denken aan een lichamelijke opstanding en een symbolische opvatting lijkt uit te sluiten! Vers 5b werkt dan uit als een nadere verklaring van de lotgevallen van ‘de zielen’ van vers 4, ook wat hun locatie (niet de hemel maar de aarde) betreft. Een probleem is hier dan wel dat nergens anders in de Bijbel onderscheid wordt gemaakt tussen een eerste en

¹² De symbolische uitleg laat ruimte voor teksten als bijvoorbeeld 2:10; 2:13; heel hoofdstuk 12 (!) en 13:2. Overigens passen deze teksten ook bij de letterlijke uitleg, die de gevangenschap van de duivel immers ergens in de toekomst ziet.

¹³ Dit doet mij denken aan 2 Tessalonicenzen 2:6.

¹⁴ Wie zitten er op deze tronen? Dat wordt niet expliciet gezegd en daarom bestaan hierover verschillende opvattingen. Het kunnen de leiders zijn uit Openbaring 5 of ook de zielen uit 20:4 zelf. Maar vergelijking met 20:11-12 pleit sterk voor de eerste opvatting. Ook in 20:11-12 zien we dezelfde manier van zeggen: eerst de troon, daarna degene die op de troon zit en daarna degenen over wie hij recht spreekt. De NBV21 vertaalt vers 4 terecht zo: “Ook zag ik tronen, en degenen die erop zaten mochten rechtspreken.” Ze krijgen met andere woorden toestemming om recht te spreken. Van wie? Van God. Deze passage doet zo denken aan Daniël 7: 9-10 en 13-14.22. De mogelijkheid bestaat dat het hier gaat over God en zijn raadsheren (7:10).

¹⁵ Zie voor de troon van God bijvoorbeeld: 1:4; 4:2;7:9; 8:3; 12:5; 14:3; 19:4-5 en voor de tronen van de leiders: 4:4; 11:16. Maar de troon van de duivel (2:13) en van het beest (16:10) staan op de aarde. Ook staat Gods troon in het nieuwe Jeruzalem (22:1), maar in Openbaring nooit op de oude aarde (ook niet in 20:11, zie 11b).

¹⁶ Of is hier sprake van twee groepen: aan de ene kant mensen die om hun geloof zijn vermoord en daarnaast de mensen die weigerden achter het beest aan te gaan?

¹⁷ Zie noot 14. De rechters op de tronen spreken recht over de zielen.

¹⁸ In Openbaring is Christus, de messias, in de hemel. Als hij op aarde komt/verschijnt (Openbaring 1!), dan laat de tekst daarover geen misverstand bestaan. Wat Christus in de hemel doet? Regeren/Gods plannen met de wereld uitvoeren (5:5-9). En daar schakelt hij mensen voor in (5:10). Dat zien we ook terug in 20:4.

¹⁹ Openbaring 3:21 past ook goed bij de symbolische uitleg, maar laat strikt genomen ook een opening voor de letterlijke verklaring.

²⁰ Kennelijk degenen die het beest achterna zijn gelopen.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

tweede opstanding of tussen een eerste en tweede dood (20:6).²¹ Waar komt dit idioom van de eerste opstanding hier plotseling vandaan? Zeker is dit de vraag, als we ons met vers 4 nog in de hemel wanen.

Zo lijken vers 4 (zielen staan voor tronen in de hemel) en vers 5 (doden staan op de aarde op) elkaar tegen te spreken en lijken we veroordeeld tot een moeizame afweging van argumenten. Totdat we zien dat het hele hoofdstuk Ezechiël 37-39 als achtergrond heeft.²² Johannes ziet de duivelse mobilisatie van alle kwaad tegen God in 20:8 als een vervulling van Ezechiël 38-39. De eerste opstanding (20:5-6) en de duizendjarige regeerperiode (20:7) gaan direct vooraf aan deze algehele mobilisatie. En wat gaat in het boek Ezechiël direct vooraf aan de mobilisatie van Ezechiël 38-39? Een profetie van het herstel van het volk van God onder één koning in Ezechiël 37. En deze herrijzenis wordt daar zeer plastisch, maar wel beeldsprakig als een opstanding uit de dood beschreven.²³ Dit opent de mogelijkheid van een symbolische interpretatie van de eerste opstanding in vers 5. En hiermee vervalt het argument dat vers 5 ons vanwege zijn plastische woordkeus wel dwingt om de zielen in de hemel (vers 4) op aarde te laten opstaan. Openbaring 20 wil gelezen worden niet alleen als een vervulling van Ezechiël 38-39, maar ook²⁴ als een vervulling van Ezechiël 37: de terugkeer en herrijzenis van Israël onder één koning, de zoon van David (37:24-25).²⁵

Vers 6: Hier prijst Johannes de gerehabiliteerde en gereanimeerde zielen gelukkig, want zij zullen niet en nooit in de hel belanden. Nu spreekt Johannes in Openbaring zeven keer van geluk²⁶, en dat altijd als een algemeen bedoeld commentaar (ondertiteling) bij een visioen. Alle zes keren buiten 20:6 lijkt de zaligspreking te gaan over geluk voor alle gelovigen, waarom het voor de hand ligt dat het ook hier in 20:6 gaat over het geluk voor alle gelovigen van alle tijden en niet slechts voor de gelovigen uit een bepaald tijdvak van duizend jaar aan het einde van de geschiedenis. Het lijkt ongerijmd als het geluk van 20:6 alleen hen ten deel zou vallen die de duizend jaar met Jezus op aarde zouden regeren. Want als deelname aan de eerste opstanding bescherming biedt tegen de tweede dood, is er veel voor te zeggen dat deze zaligspreking alle gelovigen geldt. Kortom, omdat de zaligsprekingen in Openbaring alle christenen gelden, is er veel voor te zeggen²⁷ dat ook deze zaligspreking in 20:6 alle christenen als adres heeft. Dit pleit ook voor de uitleg die bij de duizend jaar denkt aan het hele tijdvak van hemelvaart tot aan de terugkeer van Jezus.²⁸

²¹ Overigens gebruikt Johannes nergens de uitdrukking 'de tweede opstanding' of 'de eerste dood'. In ieder geval identificeert Johannes de tweede dood met de hel (2:11; 20:14; 21:8).

²² Zie noot 2.

²³ Er bestaat in de Bijbel geen plastischer hoofdstuk over de opstanding dan Ezechiël 37. En toch is het beeldspraak.

²⁴ De tegenwerping dat de tekst in vers 5 en 6 nergens een verwijzing naar Ezechiël 37 geeft, gaat niet op omdat Johannes in luttele seconden (het boek werd voorgelezen) met de namen God en Magog (uit Ezechiël 38-39) laat horen welke achtergrond en context hij hier in gedachten heeft. Hier geldt de leesregel dat verwijzingen naar het Oude Testament verwijzingen zijn niet naar losse teksten maar naar bredere tekstgedeelten. Men citeert bij gebrek aan precieze hoofdstuk- en versindeling (die is immers van latere datum) trefwoorden en -zinnen, die bijna altijd verwijzen naar de bredere context.

²⁵ Kun je in de hemel van een opstanding spreken? Behalve de verklaring die Ezechiël 37 biedt, lijkt er in de terminologie 'dood' en 'opstanding' in het Nieuwe Testament ook wel enige rek te zitten (Lucas 9:60; Johannes 5:24-28; 11:25-26; Romeinen 6:3-5; Efeziërs 2:6; 5:14; Kolossenzen 3:1). De letterlijke betekenis van de opstanding staat dus in ieder geval niet vast, hoewel veel mensen dachten aan een letterlijke, lichamelijke opstanding (Johannes 11:24). Dit kan ook weer aanleiding geven tot misverstanden (2 Timoteüs 2:16-18).

²⁶ Behalve 20:6 ook in 1:3; 14:13; 16:15; 19:9; 22:7 en 14.

²⁷ De eerlijkheid gebiedt wel te zeggen dat ook 14:13 met 'vanaf nu' een verdeling in twee groepen maakt. Of is dat louter bedoeld als retorische onderstreping? Het blijft dus wel mogelijk dat Johannes in 20:6 ter bemoediging de deelnemers aan het duizendjarig rijk op aarde aanspreekt, zonder een uitspraak te willen doen over de gelovigen die niet deelnemen aan de duizend jaar, al is dit gezien de algemene strekking van de andere zaligsprekingen niet waarschijnlijk. Maar met een beroep op 6:11 en 13:15 stelt men dat tegen de tijd van het duizendjarig rijk alle christenen zijn omgebracht, waardoor dus alle gelovige zielen zullen opstaan en met Christus de duizend jaar zullen regeren. Dit zou de argumentatie hierboven bij vers 6 weerspreken.

²⁸ In ieder geval moet het gaan over een periode na hemelvaart, omdat getuigen van Jezus betrokken zijn.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

Het bezwaar tegen deze verklaring dat het er nu toch helemaal niet op lijkt dat de duivel achter de tralies zit, is niet zo problematisch. Johannes vertelt immers wat er zal gebeuren, als de duivel vrij komt. Dan zal hij zorgen voor een wereldwijde aanval van alle kwaad tegen God en zijn kerk (20:7-9). En daar lijkt het nu ook nog niet op!²⁹ En dat is de achilleshiel van de letterlijke interpretatie. Als de gevangenschap van de duivel nog zou uitstaan en hij hier en nu vrij zou kunnen handelen, dan is de mobilisatie van alle haat tegen God snel (20:3) een feit.

Conclusie: alles bij elkaar genomen, lijkt de gevangenschap van de duivel in de onderaardse diepte op een *beperking* van zijn macht en kunnen hier en nu, tussen Jezus' hemelvaart en terugkeer. Hij is in detentie en in beperking, maar kan nog wel tussen de tralies door communiceren met zijn handlangers. Overigens, vergeet hier opnieuw niet dat zijn arrestatie en gevangenschap in de diepte beeldspraak is en niet letterlijk op te vatten! Er is geen put en er is geen gevangenis. Maar de duivel is hier en nu gebonden, loopt met zijn handen op de rug, zodat de wereldgeschiedenis hier en nu nog niet mondiaal vastloopt in een totale chaos en haat tegen God.

De symbolische uitleg lijkt mij ook de juiste omdat hij niet alleen correspondeert met de opbouw (zie boven: symfonie), maar ook met de inhoud van het hele boek Openbaring: de duivel wordt ingeperkt (er is nog veel goeds mogelijk, want het kwaad is nog niet helemaal gemobiliseerd), maar daarnaast is het kwaad ook volop bezig.³⁰ Een vergelijking met de tijd waarin Jezus op aarde rondliep is verhelderend. Jezus regeert. Dat is helemaal duidelijk. Maar het laat onverlet dat de duivel actief is, maar toch beperkt: hij kan niet verder gaan dan hem wordt toegestaan.

Maar wat is nu de zin en betekenis, **de boodschap van Openbaring 20:1-6?** Wat voegen deze verzen toe? Opvallend is de grote nadruk die de duizend jaar in slechts zes verzen krijgen (6x genoemd). Nu het boek is toegekomen aan de definitieve ondergang van de duivel, wil het met deze passage waarschijnlijk onderstrepen, dat de tijd (tussen hemelvaart en wederkomst) vooraf aan de ondergang van de duivel een door God bepaalde en volmaakte lengte heeft. Geen dag meer en geen dag minder. God heeft alles in zijn hand. Hij regeert en... wij met hem. Anders gezegd boodschap Openbaring 20 ons opnieuw de overmacht van God.

Sta ook nog even extra stil bij de zaligspreking van 20:6. Johannes spreekt hier niet alleen de zielen in de hemel geluk toe, maar spreekt ons, zijn hoorders en lezers, ook rechtstreeks aan. Het werkt als een *wake-up call*: "Wil jij dit geluk ook? Zorg dan dat je bij Jezus komt en trouw aan Jezus blijft!"³¹

Wat er na de duizend jaren in **Openbaring 20:7-10** gebeurt, is (zie boven) voor ons geen verrassing meer.³² Maar laat de overmacht van God in vers 9 je opnieuw niet ontgaan!

Een goede vraag is waarom de duivel moet worden losgelaten (20:3.7)? Mooi in de gevangenis laten zitten, zou je zeggen! Maar het is Gods plan (20:3: "moet") dat de rem er helemaal af gaat. Een antwoord op deze vraag is dat God doet wat hij heeft gezegd. Hij laat geen gesproken

²⁹ Weliswaar ligt de kerk in het Westen onder vuur (secularisatie!), maar elders in de wereld is dat heel anders.

³⁰ Zo bezien staan de duizend jaar voor een tijd van mogelijkheden en tegenslagen, van overwinningen en nederlagen van de kerk. De duivel haalt wel uit (Openbaring 12), maar nog niet totaal (Openbaring 20). Er is volop tegenstand, maar er blijven ook mogelijkheden. Het gaat op en neer: zie het witte paard in 6:2 en de inhouding van de andere drie paarden in 6:3-8; in 9:1-2 gaat de gevangenis open, maar in 11:6 hebben de twee getuigen (de kerk) veel te vertellen. Ze worden ook afgeslacht, maar staan ook weer op en dat heeft grote positieve impact (11:11-13), al is daar in Openbaring 16 bitter weinig van over. In 12:14 blijkt de vrouw (de kerk) buiten het kwade bereik van de draak. Kortom, ook in het hele boek Openbaring golft het heen en weer: uitbraken van tegenstand en overwinningen van God wisselen elkaar voortdurend af.

³¹ Een mooi ander voorbeeld van zo'n *wake-up call* in Openbaring vind je in 16:15.

³² Gog en Magog (20:8) is een verzamelnaam voor horden volken en landen, een alliantie van volken van over de hele wereld. Zie Ezechiël 38-39.

woord van hem ter aarde vallen. Heeft hij door de profeten gesproken dat de wereld-geschiedenis zal uitlopen op een wereldwijde aanval van alle kwaad tegen God, dan “moet” en zal het ook zo gaan. Met dit antwoord verschuift onze vraag naar waarom God zijn profeten³³ dan op die manier heeft laten spreken? Ik vermoed dat God de duivel kort! (20:3) de vrije hand geeft opdat zo voor alles en iedereen eens en voorgoed duidelijk wordt hoe groot de onverbiddelijke en onverbeterlijke haat van de duivel tegen God is en blijft. Ook de binding en goddelijke overmacht van duizend jaar veranderen daar klaarblijkelijk niets aan. Daarom blijft er maar één optie over: de hel (20:10).³⁴ Ook teksten als 21:8 en 22:15 worden in dit licht duidelijker. Hier is geen sprake van wraakzucht of een disproportioneel vonnis. Als mensen hun laatste kans niet grijpen³⁵ omdat ze ‘de leugen koesteren’ (22:15), laten ze God geen andere keus.

Zo vertelt Openbaring 20 ons behalve over de overmacht (zie boven) ook over de eerlijkheid en de rechtvaardigheid van God. Over eerlijkheid en trouw gesproken, in de rehabilitatie van de zielen (20:4) zien we God ook vasthouden aan zijn woord en bedoelingen (1:6; 5:10). Niets en niemand kan aan Gods plannen tornen.³⁶

In **Openbaring 20:11-15**³⁷ wordt tenslotte het laatste oordeel beschreven.³⁸ God oordeelt iedereen en alles. Het laatste oordeel zal iedereen dus meemaken (1:7). Het betekent ook het einde van de dood. Hiermee wordt ook de laatste vijand van de mens geruimd.³⁹

Onderweg met Gods woord:

Lees en overweeg de Bijbelteksten van deze les. Deze vragen kunnen je helpen:

- In deze les is er veel aandacht voor de uitleg van Openbaring 20:1-6. Dit omdat het bij bijna iedereen zoveel vragen oproept. Je mag het allemaal vergeten. Maar vergeet de boodschap van deze zes verzen niet. Wat is de boodschap voor jou?
- Kun je de hoop, ook van dit hoofdstuk grijpen?
- Wat is jouw reactie op de zaligspreking van 20:6?
- Over het laatste oordeel: veel mensen zijn daar bang voor, anderen denken er helemaal niet over na. Hoe ga jij met het vooruitzicht van het laatste oordeel om?
- Waarom hoeft een gelovige niet bang te zijn voor het laatste oordeel (zie bijvoorbeeld Romeinen 8:1)? En wat zegt het, als je wel bang bent?
- Johannes schrijft twee keer onbekommerd dat we geoordeeld worden op grond van onze daden (20:12 en 13). Maar we leven toch van de genade van God? Hoe is Johannes met Paulus te rijmen? Zie Efeziërs 2:1-10 en Matteüs 7:21-27.

³³ Zie behalve Ezechiël 37-39 ook: Joël 3 en Zacharia 12.

³⁴ Naar welke realiteit de kennelijke beeldspraak van vuur en zwavel en pijniging (14:10-11; 19:20; 20:14-15; 21:8) verwijst, kan in het midden blijven. De manier van leven die 21:8, 22:15 als permanente levensstijl beschrijven is sowieso al van alle kanten pijnlijk.

³⁵ Ik leg het wel eens zo uit om dit punt boven tafel te tillen: “Als je straks met God wil leven, waarom doe je het dan nu niet? En als je dat nu niet wil, waarom dan straks wel?” Realiseer je dat in de nieuwe hemel en op de nieuwe aarde werkelijk alles spreekt van God (Zacharia 14:20; 1 Korintiërs 15:28; Kolossenzen 3:11). Dit is het punt dat C.S Lewis maakt in *De grote scheiding*. Het is een verhaal over een excursie uit de hel naar de hemel. Maar de deelnemers willen allemaal terug naar de hel omdat ze het in de hemel niet kunnen uithouden.

³⁶ Vergelijk Romeinen 8:31-39.

³⁷ In deze verzen nog een voorbeeld van hoe de beeldspraak in Openbaring werkt en niet werkt. Vers 11: de aarde en de hemel vluchtten voor God weg. Vers 13: de zee gaf de doden terug. Maar hoe kan de zee nog verdrongen mensen teruggeven, als de aarde al in geen velden of wegen meer te bekennen is? Antwoord: we moeten de beeldspraak in Openbaring niet overvragen en de verschillende beelden niet tegen elkaar uitspelen. Het gaat niet om de logica, maar om de boodschap. In vers 11 verwijst de beeldspraak naar het grootst mogelijke ontzag dat de immens ontzagwekkende God toekomt. Vers 13 laat zien dat werkelijk niemand, ook niet zij die nooit meer van zee terugkwamen, het laatste oordeel zal ontgaan.

³⁸ Vergelijk talloze passages, bijvoorbeeld: Johannes 5:21-29; Matteüs 25; 1 Korintiërs 15; 2 Korintiërs 5:1-10.

³⁹ Voor de uitdrukking ‘laatste vijand’, zie 1 Korintiërs 15:26.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

- Wat zegt je hart? Wat zegt je gevoel? Wat zegt je hoofd? Kun je het praktisch maken in je dagelijks leven? Waar voel je weerstand?

Je kunt hier en op de lege bladzijde hiernaast je antwoorden opschrijven of andere gedachten die de Bijbelteksten je geven:

In gesprek met elkaar:

Bijbellezende doe je niet alleen. De Bijbel zegt zelfs dat je alleen samen, dus alleen met elkaar goed kunt ontdekken wat God in de Bijbel zegt (Efeziërs 3:18). Daarom gaan we elke les ook met elkaar ontdekken wat de Bijbelteksten van de les ons willen zeggen.

In deze les het einde van alle kwaad.

- Welke vragen heb je nog?
- Wat wil je in het gesprek inbrengen?

Na het gesprek:

Wat wil je van het gesprek onthouden?

Wat ik meeneem

Neem na het gesprek de tijd om deze les voor jezelf af te maken. Je hebt niet voor niets in deze les tijd en aandacht geïnvesteerd. Lees de les en je antwoorden nog eens terug. Wat heeft het je opgeleverd? Wat neem je mee? Wat heeft de heilige Geest door deze les met je gedaan? En wat ga jij nu hiermee doen? Maak het voor jezelf zo concreet en praktisch mogelijk.

in mijn hart

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn hoofd

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn handen

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn taak in Hart van Osdorp

Empty dashed-line box for reflection.

Wie helpt mij?

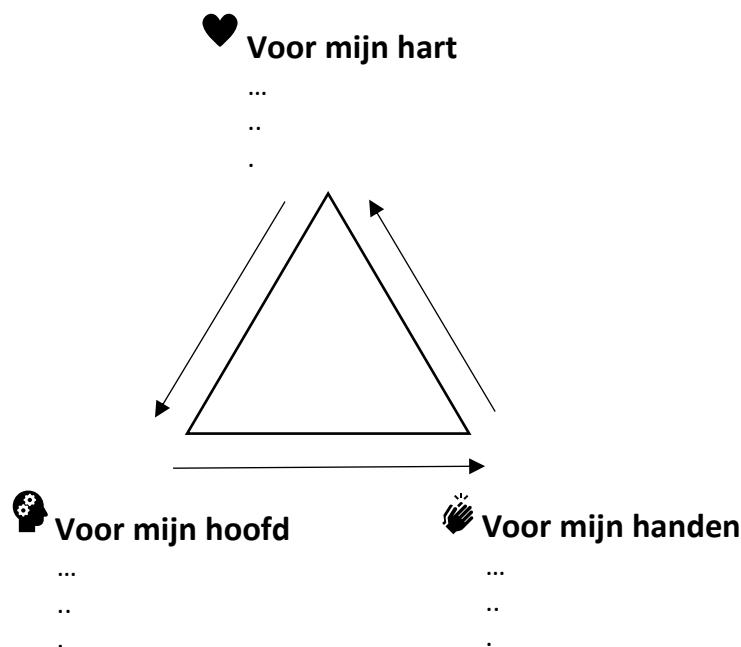
Nog een belangrijke laatste vraag. Geloven doe je samen als familie van Jezus. We kunnen het niet alleen. Wie gaat jou helpen om de stof van deze les mee te nemen in je leven? Wat zegt Johannes speciaal tegen jou? Wat neem je mee? Wat doet dit hoofdstuk met jou en met jouw hoop?

A large rectangular area defined by a dashed border, intended for the reader to write their reflections or answers to the questions above.

Les 12 – Openbaring 21-22: Gods nieuwe wereld.

De Bijbel zegt:

In deze les een schitterende en stralende blik op Gods toekomst. In een woord: geweldig!

Wegwijzer naar de bedoeling van deze les:

Belangrijke passages uit het Oude Testament om deze hoofdstukken te begrijpen zijn: Psalm 72, Jesaja 12 en 60 en 65 en 66, en Ezechiël 47.

Nu al Gods vijanden zijn verslagen (Openbaring 17-20), zijn alle puzzelstukjes van de wereldgeschiedenis gelegd, is Gods boekrol (Openbaring 5) uitgelezen en komen alle vensters op de geschiedenis in hoofdstuk 21 en 22 samen (21:6) in een groots panorama: de komst van nieuwe hemel en de nieuwe aarde, met daarop het nieuwe Jeruzalem. De symfonie van het boek Openbaring krijgt hier een geweldig slotakkoord: Gods ultieme belofte dat hij zal wonen bij de mensen – hij hun God en zij zijn volk – komt nu tot vervulling¹: de terugkeer van het paradijs.

Let er dus op dat onze uiteindelijke² toekomst niet in de hemel ligt, maar dat het nieuwe Jeruzalem uit de hemel³ neerdaalt op de nieuwe aarde!

Er zijn veel theorieën gemaakt op het feit dat de Bijbel begint met een tuin (Genesis 2 en 3) en hier eindigt met een stad. Maar de stad en de bruid (21:2.9) zijn hier eenvoudig het tegenbeeld van de stad en de hoer uit hoofdstuk 17.

¹ Jullie God – mijn volk, deze gedachte loopt als een rode draad door heel de Bijbel heen en zou je daarom de ruggengraat van Gods plannen kunnen noemen: Exodus 6:7; Leviticus 26:12; Deuteronomium 29:12; 2 Samuël 7:23-24; Psalm 100:3; Jeremia 7:23; 11:4; 30:22; 31:1.33; 34:38; Ezechiël 11:20; 14:11; 34:30; 36:28; 37:23.27; Hosea 2:25; Zacharia 13:9. In veel van deze teksten klinkt een diep verlangen door naar de dag waarop dit werkelijkheid zal zijn.

² Uiteindelijk, want eerst in de hemel (6:9-10; 20:4; vergelijk 14:13-14), daarna op de nieuwe aarde. Er zijn ook nog mensen op aarde, wanneer Jezus terugkomt: 1 Tessalonicenzen 4:13-18. Zij komen dus nooit in de hemel, maar worden op aarde veranderd (1 Korintiërs 15:50-57).

³ Galaten 4:26.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

Blijf dus bedenken dat je door de ogen van Johannes visioen en beeldspraak ziet en hoort. We zullen in Gods nieuwe wereld niet op gouden straten lopen en niet door ‘paarlen poorten’ gaan. Johannes bedoelt dat God kosten noch moeite zal sparen om te investeren in de schitterende schoonheid en duurzaamheid (eeuwigheid) van het paradijs.⁴

Opgemeten blijkt de stad een enorme kubus te zijn van drieëntwintighonderd (2300) kilometer⁵ lang en breed en hoog (21:15-16). Niet toevallig beslaat het nieuwe Jeruzalem op die manier ongeveer het hele toenmalige Romeinse rijk. Wat een overwinning! Stel je de kubus overigens niet voor als een gigantische wolkenkrabber. Het is een beeld van volmaaktheid en ook beeldspraak voor het huis van God: God woont hier!⁶

En volmaakt, veilig, goed en gezond zal het in het nieuwe Jeruzalem zijn! Lijden en pijn, tranen, verdriet, angst en zorgen zijn immers in de oude wereld thuis. Gods nieuwe wereld is van dit alles totaal het tegendeel. Dit komt omdat God bij zijn volk woont in een volmaakte verbondenheid: jullie God – mijn volk (21:3.7). God en het lam zijn de zon en het schild (21:11.23.25; 22:5; zie Psalm 84:12) van het nieuwe Jeruzalem. Er stroomt dan ook een voortdurende stroom van leven⁷ uit de troon van God en het lam. En aan levensbomen, eens onbereikbaar geworden (Genesis 2:9; 3:24), is geen gebrek. Zo zijn leven en genezing (21:6; 22:2.17) voortdurend beschikbaar. Opnieuw beeldspraak: genezing zal immers niet meer nodig zijn omdat elke ziekte en kwaal verleden tijd is en dat wordt op deze manier nog eens benadrukt.

Let erop dat de volken en hun koningen al hun kennis en kunde en pracht en praal de stad indragen (21:24.26). Een vervulling van Psalm 72 en een voortzetting van 1 Koningen 10.⁸ Dit alles tot meerdere eer en glorie van God en van zijn bruid. De instroom van veel volken is trouwens volkomen veilig (21:27). Want wie iets kwaads in de zin heeft, komt de stad niet in. Daar zorgen de engelenwachters wel voor (21:12).⁹

Je blijft trouwens je ogen uitkijken in deze hoofdstukken. Telkens ontdek je weer wat nieuws. Bijvoorbeeld dat Johannes in navolging van Jezus (Matteüs 5:8) belooft dat wij God zullen zien (22:4). Dat kan blijkbaar toch¹⁰ omdat Gods naam op hun voorhoofd prijkt.¹¹ Denk overigens niet dat het leven in de stad of in het paradijs bestaat uit zingen en zalig niets doen. Het zal er bruisen van leven en activiteit (21:24-26; 22:5).

Dit visioen van de nieuwe hemel op aarde is natuurlijk bedoeld als ultieme bemoediging en hoop voor de kleine en kwetsbare kerken in Klein-Azië en een aansporing om vol te houden (22:6.9). Deze toon van moed en hoop vinden we volop terug in **Openbaring 22:6-21**. Het is het waard deze verzen keer op keer te lezen om ze de kans te geven in te dalen in je hart. Wright heeft hier onnavolgbaar mooi over geschreven. Hij hoort in deze laatste verzen telkens terugkerende tonen als een bemoedigend refrein: deze profetie – dit boek – ik kom spoedig. Zo komt de symfonie van Openbaring tot haar einde, maar het is alsof ze dat einde niet wil

⁴ Overigens roepen we hier deze voetnoot uit les 2 in herinnering: identificatie van stenen in de Bijbel is moeilijk omdat edelstenen door de eeuwen heen verschillende namen krijgen. Zo is het Jaspis van nu slechts een halfedelsteen: vaak rood, of geel, groen, bruin en ook witte Jaspis komt voor. Maar de glans is mat en ondoorzichtig en zeker niet helder als kristal, zoals 21:11 wil.

⁵ Een stadie is een Bijbelse lentemaat: 192 meter. 12.000 stadie is dus ongeveer 2300 kilometer.

⁶ De kubus als verwijzing naar de woonplaats van God: het heilige der heiligen had in Salomo's tempel de vorm van een kubus (1 Koningen 6:20). Vergelijk 21:22.

⁷ Natuurlijk een verwijzing naar Ezechiël 47. Maar vergelijk ook teksten als Johannes 4:14 en 7:37-39, die ook in 21:6 doorklinken. Vergelijk ook Jesaja 12.

⁸ En ongetwijfeld had Jezus dit al in gedachten in Matteüs 28:19.

⁹ Let er op dat Johannes' beeldspraak niet logisch bedoeld te zijn, maar zich laat leiden door wat hij wil boodschappen: mensen van kwade wil zijn ver bij de stad vandaan (21:8).

¹⁰ En dit ondanks Johannes 1:18; 1 Timoteüs 1:17; 6:16 en Openbaring 1:17. Vergelijk trouwens Exodus 24:10-11 en 33:20.

¹¹ Zie 14:1 en natuurlijk in tegenstelling tot 13:16.

Leven met Jezus – boekje 7 – Openbaring aan Johannes

vinden en de slotakkoorden nog een keer en nog een keer en nog een keer moet laten horen: deze profetie – dit boek – ik kom spoedig. Deze profetie – dit boek – ik kom spoedig. Deze profetie – dit boek – ik kom spoedig.

Zo probeert Johannes ons tot op het laatst aan te sporen en wakker te roepen: wat je in dit boek hoort en ziet, is betrouwbaar en waar (22:6.8.10). Het gaat gebeuren (22:8). Blijf wakker, want Jezus komt snel (22:7.12.20). Hij is *in control*. Niemand houdt hem tegen (22:16). En dit goede nieuws is voor iedereen, die het wil horen (22:17).

Nogmaals, houd daarom vol en houd vast aan: deze profetie – dit boek – ik kom spoedig.

De Geest en de bruid zeggen: 'Kom!'

Laat wie luistert zeggen: 'Kom!'

Amen. Kom, Heer Jezus!¹²

Onderweg met Gods woord:

Lees en overweeg de Bijbelteksten van deze les. Deze vragen kunnen je helpen:

- Kun je het slotakkoord van Openbaring grijpen met je hart?
Wat gebeurt er met je?
- Wat voor indruk maakt het nieuwe Jeruzalem op jou?
Zie je jezelf al lopen 'op de gouden straten'?
- Als je leest dat Jezus de troon met God deelt (22:1.3, vergelijk 21:22.23) en dezelfde goddelijke 'Ik ben'- woorden spreekt als God (21:6; 22:13), wat hoor je dan?
- Geloof je Jezus, als hij zegt: 'Ik kom spoedig!'?
- Wat zegt je hart? Wat zegt je gevoel? Wat zegt je hoofd? Kun je het praktisch maken in je dagelijks leven? Waar voel je weerstand?

Je kunt hier en op de lege bladzijde hiernaast je antwoorden opschrijven of andere gedachten die de Bijbelteksten je geven:

¹² 22:17.20.

In gesprek met elkaar:

Bijbellezende doe je niet alleen. De Bijbel zegt zelfs dat je alleen samen, dus alleen met elkaar goed kunt ontdekken wat God in de Bijbel zegt (Efeziërs 3:18). Daarom gaan we elke les ook met elkaar ontdekken wat de Bijbelteksten van de les ons willen zeggen.

In deze les hoop en bemoediging: Jezus komt snel!

- Welke vragen heb je nog?
- Wat wil je in het gesprek inbrengen?

Na het gesprek:

Wat wil je van het gesprek onthouden?

Wat ik meeneem

Neem na het gesprek de tijd om deze les voor jezelf af te maken. Je hebt niet voor niets in deze les tijd en aandacht geïnvesteerd. Lees de les en je antwoorden nog eens terug. Wat heeft het je opgeleverd? Wat neem je mee? Wat heeft de heilige Geest door deze les met je gedaan? En wat ga jij nu hiermee doen? Maak het voor jezelf zo concreet en praktisch mogelijk.

in mijn hart

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn hoofd

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn handen

Empty dashed-line box for reflection.

in mijn taak in Hart van Osdorp

Empty dashed-line box for reflection.

Wie helpt mij?

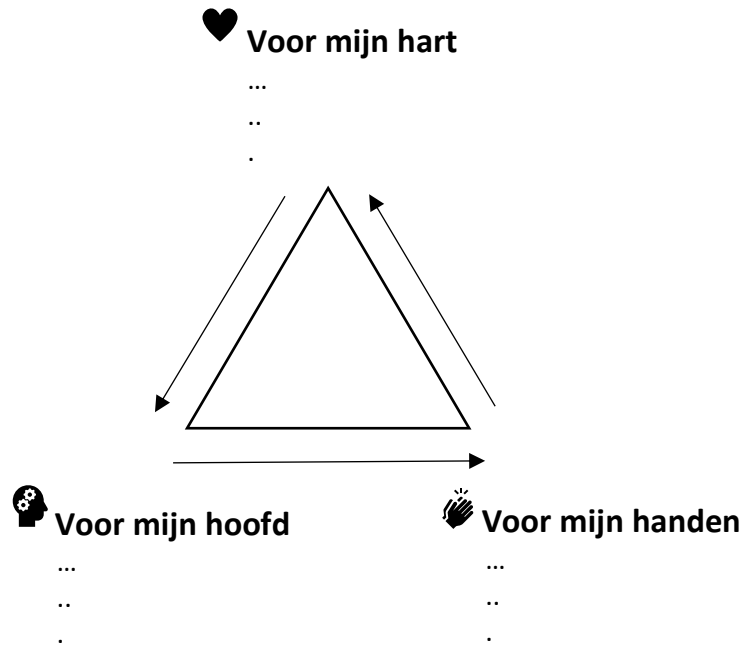
Nog een belangrijke laatste vraag. Geloven doe je samen als familie van Jezus. We kunnen het niet alleen. Wie gaat jou helpen om de stof van deze les mee te nemen in je leven? Wat zegt Johannes speciaal tegen jou? Wat neem je mee? Wat doet dit hoofdstuk met jou en met jouw hoop? Blijf je wakker? Wat maakt het jou moeilijk om wakker te blijven?

A large rectangular area enclosed by a decorative border of small, repeating symbols, intended for handwritten notes or reflections.

Les 13 – Terugkijken en bidden.

De Bijbel zegt:

In deze les denken we na over wat we in de afgelopen lessen hebben beleefd en geleerd en gaan we praten en overleggen met de heilige Geest.

Wegwijzer naar de bedoeling van deze les:

De tweede helft van Openbaring is zo mogelijk nog heftiger dan de eerste. We zien de opkomst en de ondergang van Gods vier grootste vijanden. We leren ook dat hun vijandschap zo diep zit, dat ze nooit zal stoppen. Dit verklaart waarom voor het kwaad in deze wereld geen *quick fix* of snelle oplossing bestaat. We hebben te maken met een diep gewortelde en felle demonische vijandschap tegen God en het goede, die overal en nergens ingedrongen en is ingevlochten. Deze vijandigheid zal het koningschap van God en de overwinning van het lam voor altijd en eeuwig blijven ontkennen en zal tot in hel doorgaan en niet opgeven.

Het kost geen moeite om deze tegenstand door de eeuwen heen en vandaag de dag te identificeren. Overal in heel de wereld zijn beestachtige regimes, bijgestaan door een enorme propagandamachine die aan de lopende band leugens en intimidatie uitspuugt. We ontkomen er niet aan om ook onze staat en onze cultuur en onszelf kritisch te bevragen. We denken wel in vrijheid te leven, maar ook in ons land worden mensen door 'het systeem' vermalen (toeslagenaffaire, afhandeling van aardbevingsschade in Groningen, asielcrisis). En wat doen we met de kritiek van Johannes op materialisme en consumentisme?

Hoe zwaar ook, God gaat door met zijn plannen en de tegenstand zal voor hem ook geen partij blijken te zijn. Gods rechtvaardigheid en eerlijkheid en trouw zullen boven alle twijfel worden verheven. En hij zal tegemoet komen aan het diep gekoesterd verlangen van bijna iedereen dat het lijden en het onrecht in deze wereld zal stoppen. De nieuwe hemel en de nieuwe aarde komen eraan!

Wat is je eerste reactie op de Wegwijzer? Je kunt hier je antwoord opschrijven:

Bid daarna het gebed van de Geest en de bruid uit Openbaring 22:17 hardop:

Wat ik uit de lessen heb meegenomen

in mijn hart

Blader de lessen en je aantekeningen nog eens door. Wat heeft God gedaan?
Wat heb je ontdekt in je hart? Waar ging je hart van gloeien? Waar zat de weerstand?
En weet je waar dat vandaan kwam? Wat heb je daarmee gedaan?
Wil je nog iets veranderen? Wat is de belangrijkste ervaring voor je geweest? Wat
vond/vind je moeilijk? Waarin had/heb je het meeste plezier?

Kun je Johannes volgen in zijn kritische bevraging van onze westerse levensstijl?
Of leef jij al heel anders dan de meeste mensen om je heen?

Wat wil je nu bidden?

Wat ik uit de lessen heb meegenomen

in mijn hoofd

Wat heb je in de afgelopen lessen geleerd? Heb je nieuwe inzichten ontvangen? Waren er *eyeopeners* bij?

Moet je gedachten die kostbaar voor je zijn toch veranderen of misschien wel opgeven?

Zijn er oude gedachten (bunkers) die je moet verbreken en wegsturen in Jezus' naam?

Wat wil je in ieder geval onthouden? En wat wil je koste wat het kost nooit meer vergeten? Wat sprak je in het bijzonder aan? Hoe zorg je ervoor dat je dat niet vergeet?

Heb je meer geleerd over het kwaad in deze wereld en hoe God daarmee omgaat?

Herken je de leugens die voortdurend om ons heen dwarrelen?

Heb jij een geestelijke en mentale leugendetector?

Wat ga je nu bidden?

Wat ik uit de lessen heb meegenomen

in mijn handen

Is je leven de afgelopen drie maanden veranderd? Hoe dan? Wat is het verschil?

Moet je nog besluiten nemen, waarvan je weet dat ze nog liggen te wachten? Wat houdt je tegen?

Hoe bereid jij je voor op wat ook in jouw leven komen gaat?

Hoe wil je je nieuwe leven vasthouden?

Heb je andere mensen al verteld wat ze toch al lang aan je gezien hebben?

Wat moet je bidden?

Wat ik uit de lessen heb meegenomen

in mijn taak in Hart van Osdorp

Heb je andere ideeën gekregen over wat je in Hart van Osdorp doet?

Doe je je taak in Hart van Osdorp nu anders dan voor de lessen? Of ga je het na deze les alsnog anders doen? Wat heb je daarvoor nodig (gebed, advies, motivatie, liefde)?

Ik bid:

In gesprek met elkaar:

Leren van Jezus doe je niet alleen. We zijn immers aan elkaar gegeven als familie van Jezus. Samen staan we sterk in deze wereld en we zijn aan elkaar gegeven om elkaar te helpen.

- Welke vragen heb je nog?
- Wat wil je in het gesprek inbrengen?

A large rectangular area enclosed by a decorative border of small, repeating symbols, intended for writing answers to the questions above.

Na het gesprek:

A large rectangular area enclosed by a decorative border of small, repeating symbols, intended for writing answers to the question below.

Wat wil je van het gesprek onthouden?

Wie helpt mij?

Nog een belangrijke laatste vraag. We kunnen het niet alleen. Wie gaat jou helpen om je persoonlijke lessen uit dit boekje waar te maken? Wat ga je aan hem/haar vragen?

A large rectangular area defined by a dashed border, intended for handwritten notes or answers to the question above.

Aantekeningen

Meer aantekeningen

Nog meer aantekeningen

Nog veel meer aantekeningen

Nog heel veel meer aantekeningen

Aantekeningen²